

MUINAISTUTKIJA 2/1997

Anne Wikkula (30.6.1954 - 19.2.1997). <i>Matti Huurre</i>	1
Puhe Anne Wikkulan muistotilaisuudessa 14.3.1997. <i>Leena Hiltula</i>	2
Polttoviljelyn leviäminen Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan kahden tapaustutkimuksen valossa. <i>Vesa Laulumaa</i>	4
Kreikkalaiset anatomiset votiivilahjat antiikin aikana. <i>Björn Forsén</i>	9
V.I. Zausailovin kokoelman levintä ja kysymys arkeologisen kokoelman edustavuudesta. <i>Timo Salminen</i>	13
Kaustisen Kankaan asuinpaikka ja punamultahaudat. <i>Petri Halinen</i>	18
Peura kalliossa. <i>Tuija Rankama</i>	28
Ristiinan inventointi 1996 - Fibulan ja Helsingin yliopiston arkeologian laitoksen yhteistyö. <i>Teemu Mökkönen</i>	30
Pakina. Liisa arkeologian ihmemaassa. <i>Jouko Rätty</i>	32
Arvostelu. Hus & Gård. <i>Hannu-Matti Wahl</i>	34
Arvostelu. K. Schanche: Gressbaketuftene i Varanger. <i>Hilkka Oksala</i>	37
Arvostelu. Aseiden kalistelua jähmeässä yhteisössä. <i>Sirkku Pihlman</i> <i>ja Kristiina Korkeakoski-Väisänen</i>	41
Metallinilmäisimen käyttö arkeologiassa -seminaari Kansallismuseossa. <i>Petri Halinen</i>	45
Ajankohtaista. Seminaareja, konferensseja ym. <i>Helena Ranta</i>	48

MUINAISTUTKIJA 2/1997

Suomen arkeologisen seuran tiedotuslehti

Vastaava toimittaja:

Petri Halinen, Albert Petreliuksen katu 5 C 18, 01370 Vantaa. Puh. 09-835997

Toimituskunta:

Henrik Asplund, TY arkeologian osasto, Henrikinkatu 2, 20014 Turun yliopisto.
Puh. 02-3335252.

Tuija Kirkinen, HY arkeologian laitos, PI 13, 00014 Helsingin yliopisto.
Puh. 09-19123479. Sähköposti: tuija_kirkinen@helsinki.fi.

Eero Muurimäki, Purokatu 15 A, 40600 Jyväskylä. Puh. 014-616881.

Jari Okkonen, OY arkeologian laboratorio, PI 400, 90571 Oulun yliopisto.
Puh. 08-5533236. Sähköposti: jokkonen@koivu.oulu.fi.

Helena Ranta, museovirasto, PI 913, 00101 Helsinki. Puh. 09-4050263.

Muinaistutkija ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Painos 260 kpl. ISSN 0781-6790. Taitto Jari Okkonen. YLIOPISTOPAINO, PIKAPAINO, Helsinki 1997.

Muinaistutkijan vuosikerran tilaushinta Suomeen 100 mk, ulkomaille 120 mk.

Tilausosoite: Muinaistutkija, Suomen arkeologinen seura, museovirasto, PI 913, 00101 Helsinki.
Irttonumeromyynti: Akateeminen kirjakauppa, Helsinki.

Ilmointusten hinnat: takakansi 300 mk (1/2 sivua 150 mk), takakannen sisäpuoli 250 mk (1/2 sivua 125 mk), sisäsivut 200 mk (1/2 sivua 100 mk).

Kirjoitusten laatimisohteet: Muinaistutkija julkaisee arkeologisia ja arkeologiaa sivuavia artikkeleita, katsauksia, keskustelupuheenvuoroja, kirjojen ym. julkaisujen ja näyttelyjen arvosteluja ja esittelyjä. Käsikirjoitukset lähetetään Muinaistutkijan vastaavalle toimittajalle yllä olevaan osoitteen. Ne tulee toimittaa levykkeellä, mieluiten PC:n WP tai Microsoft Word -muodossa. Muista tiedostomuodoista pyydetään sopimaan etukäteen. Toimitukselle lähetetään levykkeen lisäksi myös paperituloste. Levykkeitä ei palauteta kirjoittajille.

Lehteen tuleva aineisto on jätettävä vastaavalle toimittajalle viimeistään 30.6. (nro 3/97), 31.8. (nro 4/97) 31.10. (nro 5/97).

Suomen arkeologinen seura perustettiin vuonna 1982 ylläpitämään eri tehtävissä toimivien suomalaisten arkeologien keskinäisiä kontakteja. Tieteellisen ja muun alaan kohdistuvan keskustelun virittäminen sekä arkeologisen tutkimuksen tason kohottaminen ovat seuran toiminnan päämääriä. Muinaistutkija on neljä kertaa vuodessa ilmestynvä lehti lähinnä kotimaisia arkeologeja ja arkeologian harrastajia varten.

VAELTAJAN YLISTYKSEKSI.

*Taivaan tuulessa purjehtii merenkulkija,
suuntaa purtensa kauas pois
rauhattomasta maailmasta;
on kuin pilvissä lintu,
joka ei jälkeä jätä.
(LI PO/Pertti Nieminen)*

Anne.

En ikinä olisi uskonut joutuvani tällaiseen tehtävään. Kirjoittamaan muistosanoja Sinusta. Olithan sentään yli kaksikymmentä vuotta nuorempi.

Arkeologiseen yhteisöön ilmaannuit parisenkymmentä vuotta sitten. Olit monessa mukana, paljon ehdit. Nousit eturiviin.

Välähdyksiä uraltasi: - Hiukan ujosteleva pieni ylioppilastyttö silloin joskus. Arkeologian opiskelija, kaivausapulainen, piirtäjä, kaivauksenjohtaja. FK (1982). Museoviraston töitä, koekaivausryhmä ja etenkin ATK:n kehittämistä. Lisensiaatti (1987), väitöskirja in spe. Arkeologian laitoksen assistentti (1990). GIS, Internet. Vt. professori (1996). - Fibulan puheenjohtaja (1983). Arkeologisen seuran perustajajäsen, sihteeri (1984-89) ja puheenjohtaja (1990-94). - Matkoja vierailta mailla: Kasan, Australia ym. - Kenttätöitä eri puolilla Suomea vuodesta 1975: mm. Eura Tyttöpuisto, Iломantsi Nuorajärvi, Kokemäki Kraviojankangas, Kuusamo Tuovila, Laitila Nästinristi, Mynämäki Pyheensilta, Punkaharju Pakkas-harju (kairaseulonta), Saltvik Långbergsöda,

Sotakamo Räätäkangas, Valkeakoski Rapola, Vantaa Maarinkunnas-Stenkulla. Muinais-Saimaa: Rääkkylä Pörrinmökki, Ristiina Kitulansuo, Polvijärvi Multavieru. - Lukuisia esitelmiä ja kirjoituksia. Ilomantsin (1991) ja Lapinjärven (1995) esihistoriat.

Mutta jäit Sinä muistoihimme paljon muutakin kuin kuivan Mitä Missä Milloin - luetteloon. Eihän siihen mahdu kuin osa Sinusta. Se ei kerro maastoretkistä, iltanuotioista, lenkkeilyistä, sukelluksista. Iloisista illanistujaisista, joissa laulua ja tanssia riitti ja joissa voitiin seistä vaikka päälläänkin. Trumpettisooloista ilman trumpettia. Tupakkalakoista silloin tällöin. Monista kesken jääneistä suunnitelmista. Kasvaneista paineista ja vaikeista päivistä, jotka nekin tulivat.

Arkeologisen Seuran vuosikokous 22.2. oli alkamassa, kun tieto tapahtuneesta tuli. Väki hiljeni ja kokouksessa Sinä olit koko ajan mukana. Sinut tunnettiin, Sinusta pidettiin. Etkä Sinä helposti häviä ystäväsi ja kollegojesi mielistä.

Kuusitoista vuotta sitten astui elämäni uusi ihminen, eikä hän siitä sitten koskaan lähdekään. Olin tiennyt Annen tietenkin jo vuosia, mutten tuntenut häntä lainkaan. Sen ajan, kun me muut vietimme enemmän vähemmän reipasta opiskelijaelämää, hän opiskeli. Keväällä 1981 hän oli sitten viittä vaille valmis ja oli ajatellut näin hän itse kertoi - vähän tutustua ylioppilaselämän riemuihin. Ja kyllä hän niihin sitten tutustuikin perinpohjaisesti, kuten yleensä kaikkeen muuhunkin, mihin tarttui.

Tuona keväänä hän alkoi käydä Fibulan tilaisuuksissa. Siellä mekin sitten tutustuimme. Se, mihin hänessä ensinnä kiinnitin huomiota, oli säteilevä hymy. Siihen minä ihastuin. Ja taisi siihen ihastua moni muukin. Pikkuhiljaa opin tuntemaan myös ihmisen hymyn takana. Älykäs, huumorintajuinen, päämäärätietoinen, voimakas ja vahva - niin minä luulin.

Ennen kuin vuosi oli loppu, me olimme erottamattomat ystävät. Ja aloin pikkuhiljaa todellakin tuntea ihmisen hymyn takana: älykäs, huumorintajuinen (paitsi, jos kyse oli hänen omasta tunne-elämästään), päämäärätietoinen, voimakas, mutta äärimmäisen herkkä ja mielettömällä itsekritiikillä varustettu, ei-vahva ihminen. Eikä aina viisas - ei ainakaan suhtautumisessa omiin tunteisiinsa eikä kaikissa ihmissuhteissaan. Meillä oli keskinäinen pila, joka tuli varmaan mainittua silloinkin, kun viimeksi tapasimme: älykäs olet, mutta mistä saataisiin vähän viisautta mukaan.

Annella oli uskomattoman voimakas tahto. Hän oli suorastaan jääräpäinen, kun tahtoi jotakin. Hän painoi vaikka päin kivimuuria, kun me muut olisimme jo ajat sitten luovuttaneet. Hänen tapansa syöksyä kaikella tahdonvoimallaan asioihin, ja myös ihmissuhteisiin, oli hänen vahvuutensa ja heikkoutensa. Se oli niin valtava voima, etteivät meidän kaikkien yhteiset voimamme pystynyt sitä nujertamaan silloinkaan, kun se olisi ollut tarpeen. Ja lopulta se kasvoi niin hallitsemattomaksi, että mursi hänet itsensä. Ei meillä ollut mitään mahdollisuuksia sitä voimaa vastaan.

Näihin vuosiin, jotka Annen olen tuntenut, on liittynyt niin paljon iloa ja niin paljon surua, että sen pitäisi riittää yhdelle ihmiselle koko iäksi. Tiedän tietenkin, että tulee uusia ihmisiä, uusia iloja ja suruja. Se on elämänlaki meille tavallisille ihmisille. Nutta niin kauan kun elän, tulen muistamaan sen hymyn, johon ihastuin kauan sitten ja ihmisen sen hymyn takana. Anne on aina osa elämäni.

Annen perheelle - vanhemmille, sisaruksille ja heidän perheilleen - haluan kertoa sen, kuinka paljon te hänelle merkitsitte. Te olitte aina tärkeä osa hänen elämänsä. Missä tahansa me olimme, hän piti teihin yhteyttä. Eikä tainnut olla montakaan syntymä- tai nimi-päivää, joita hän ei olisi muistanut. Ei sittenkään, kun muistettavien määrä kasvoi. Te olitte hänelle tärkeitä viimeiseen saakka. Teitä hän rakasti. Ja minä haluan, että kaiken tämän su-

run ja ikävän läpi te tunnette sen rakkauden yhä vielä.

Lopuksi haluan lukea runon - en lausua vaan lukea - koska kaikkina niinä kymmeninä iltoina, jolloin luimme runoja ääneen, minä luin, Anne lausui. Löysin tämän runon sattumalta - ihmisen elämä on täynnä kummallisia sattumia - viime sunnuntaina, kun olin sattu-

malta käymässä Päivin kanssa Voipaalan taidekeskuksessa, Rapolan linnavuoren juurella. Runo on Solveig von Schoultzin kokoelmasta Molnskuggan. Suomennos on Helena Anhavan. Runon nimi on Portaat. Uskon, että tämä runo kuvastaa meistä niin monen tunteja viime aikoina.

'Kuljin koko matkan kanssasi portaita alas

*Et nähnyt minua, luulit olevasti yksin
että olin jättänyt sinut yksin ahdistukseen
että en tiennyt minne portaat -*

Ei.

Kuljin koko matkan kanssasi portaita alas.'

POLTTOVILJELYN LEVIÄMINEN SAHARAN ETELÄPUOLISEEN AFRIKKAAN KAHDEN TAPAUSTUTKIMUKSEN VALOSSA

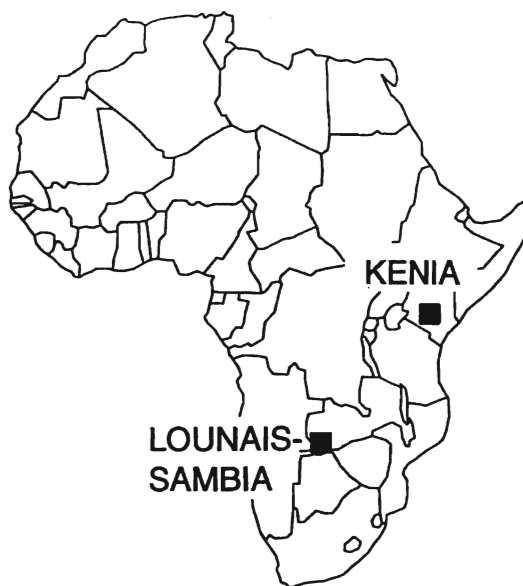
Vesa Laulumaa

Kirjoitus on lyhennelmä syksyllä 1992 Helsingin yliopiston arkeologian laitokselle jättämästäni pro-gradu työstä: Expansion of swidden cultivation in sub-Saharan Africa. A process in the light of two case studies.

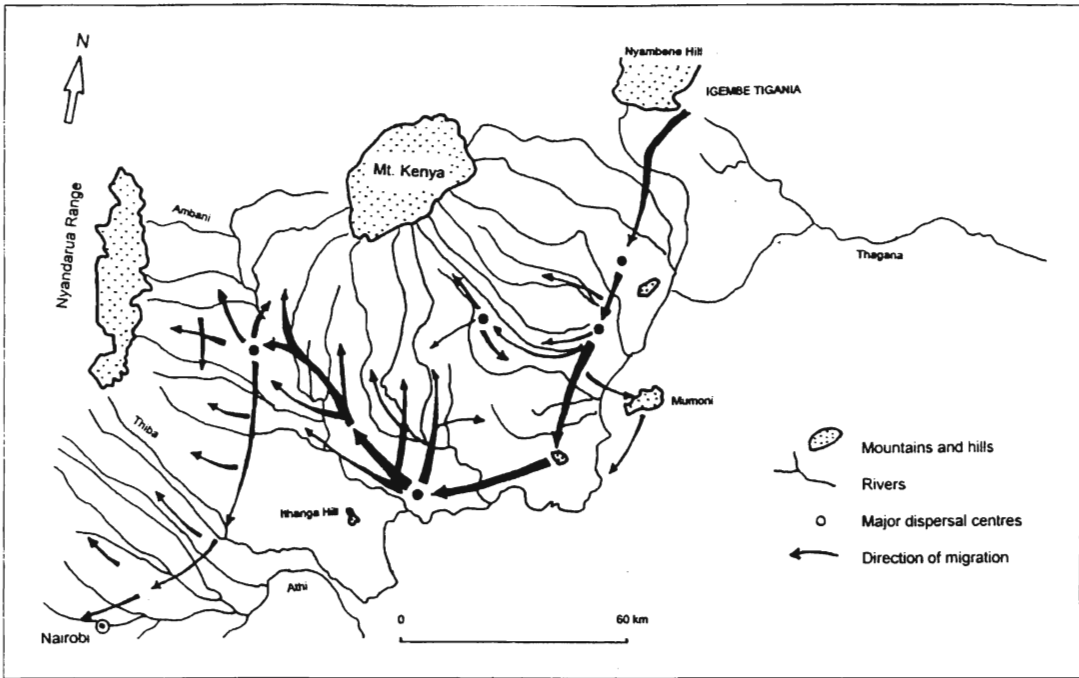
Pääosan tutkielmasta muodostavat kaksi tapaustutkimusta: Kikujujen ekspansio Itä-Afrikassa ja Lounais-Sambian varhaisrautakautinen asutushistoria. Kikujujen tapaus perustuu suurelta osin suulliseen perimätietoon, kun taas Sambian kohdalla käsitellään arkeologista aineistoa. Tutkielmassa keskitytään lähinnä kolmeen aspektiin: 1. tutkitaan polttoviljelyn roolia migraatio- ja adaptaatioprosessissa, 2. arvioidaan kriittisesti aiempia tutkimuksia, joissa on käsitelty em. tapauksia ja esitetään vaihtoehtoisia selitysmalleja, 3. korostetaan migraation ja adaptaation monimutkaista luonnetta ja osoitetaan tähänastista pienemmällä alueella tehtävän tutkimuksen tärkeyttä hahmotettaessa varhaisten bantu-viljelijöiden ekspansiomalleja. Tutkielma on hyvin ekologia-painotteinen käsitellessään tekijöitä migraatio- ja adaptaatioprosessin takana, mutta tärkeänä tarkoituksena on tuoda esille myös muiden tekijöiden, kuten sosiaalisten ja kulttuuristen, vaikutus tapahtumissa.

Afrikan arkeologian yksi keskeisimmistä tutkimuskohteista viime vuosikymmeninä on ollut bantuekspansio. Se on alunperin kielitieteilijöiden kehittämä teoria, joka koskee bantukielten leviämistä Afrikassa (esim. Murdock 1959; Guthrie 1962a; b; Greenberg

1972). Nykyisin bantukieliä puhutaan koko Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Kielten yhteiset piirteet ovat vielä niin vahvat, että niiden leviäminen tuolle valtavalle alueelle on täytynyt tapahtua hyvin nopeasti, niin että kielet eivät ole ehtineet etäännyä toisistaan kovinkaan paljon. Kielitieteilijät ovat sijoittaneet bantukielten lähtöalueen Pohjois-Kameruniin (ns. protobantu nukleus), mistä bantukielet levisivät noin 2000 vuodessa Etelä-Afrikkaan saakka.

Kartta 1. Tapaustutkimusten kohdealueet.

Kartta 2. Kikujujen migraatioreitti.

Ekspansioon liitetään kielen leviämisen lisäksi myös maanviljely ja raudantuntemus sekä etelämpänä vielä saviastioiden valmistustaito, puhutaankin ns. rautakautisen kompleksin, jossa em. asiat esiintyvät, leviämisestä.

On esitetty useita ekspansiota selittäviä teorioita, joissa on yhdistetty lingvistiikkaa, arkeologiaa ja historian tutkimusta (mm. Oliver 1966; Posnansky 1966; 1968; Soper 1971; Phillipson 1977). Yhteisenä piirteenä suurimmalle osalle näistä tutkimuksista on ollut yritys ratkaista ekspansion eteneminen ja ajoitus koko Afrikassa. Mainittakoon, että teoriat ovat muuttuvat jatkuvasti eikä yksimielisyyttä ole saavutettu, erityisesti kielitieteilijöiden ja arkeologien välillä on ollut erimielisyyttä. Tutkimuksessani käsitelinkin migraatio- ja adaptaatioprosessia suppeammassa mittakaavassa, johon on tähän asti kiinnitetty vähemmän huomiota kuin laajoihin ekspansiomalleihin.

Maanviljely, jota Saharan eteläpuolisessa Afrikassa on harjoitettu, on ollut lähes yksin-

omaan polttoviljelyä. Afrikkalainen "kaskeaminen" on ollut ja on yhä huomattavasti monimuotoisempaa kuin esim. suomalainen kaskiviljely, johon yleensä yhdistyy mielikuva vain metsän kaskeamisesta. Afrikassa tulta käytettiin monissa eri ympäristöissä, joten sana "polttoviljely" kuvaa sitä paremmin. Bantut olivat polttoviljelijöitä jo varhaiselta rautakaudelta asti. Mielenkiintoinen kysymys onkin, kuinka viljelymenetelmät vaikuttivat bantujen ekspansion kulkuun, eli onko mahdollista määrittellä etenemisreittejä ja -malleja tutkimalla polttoviljelyn ekologiaa ja tunnettuja migraatioprosesseja?

Kikujujen migraatio Keniassa

Tiedot kikujujen migraatiosta perustuvat suulliseen perimätietoon, jonka perusteella Godfrey Muriuki (1975) on jäljittänyt migraatioreitin sekä siihen liittyviä tapahtumia. Hän

ajoittaa migraation 1500-luvulta 1900-luvun alkupuolelle. Tietoja kikujujen varhaisimmista liikkeistä ei voida pitää luotettavina, mutta myöhemmät 1800-1900 -lukujen tapahtumat lienevät paikkansa pitäviä. Tärkeintä tämän tapaustutkimuksen kannalta ei kuitenkaan ole itse migraatio, vaan suullisen perimätiedon tarjoama tieto mekanismista eli "taktiikasta", jonka avulla kikujut työntyivät eteenpäin.

Migraation taustalla on ollut luultavasti niin ekologista, väestöllisiä kuin sosiaalisiakin syitä. Lähtöalueena on ollut Igembe-Tiganian alue (ks. kartta 2), mistä kikujut ovat edenneet metsäalueen reunoja myöten Kenia-vuoren eteläpuolitse jatkaen Nyandaruan eteläpuolelle nykyisen Nairobin paikkeille. Reuna-alueita pitkin eteneminen oli elinkeinojen kannalta helpointa: metsää oli riittävästi polttoviljelyyn, maasto oli riittävän avointa karjan pitämiseen ja riistaa oli myös saatavilla. Reuna-alueilta asutus levisi ylemmäs tiheämpiin vuoristometsiin seuraillen jokien välisiä alueita, jotka jaettiin yleensä klaanien (mbari) kesken. Klaanien väliset taistelut maasta olivat tavallisia. Metsäisempi ympäristö aiheutti myös muutoksia elinkeinoissa. Karjanhoito ja metsästys vähenivät, mutta viljelyn osuus sen sijaan kasvoi, koska ympäristö tarjosi mahdollisuuden aiempaa tuottoisampaan polttoviljelyyn.

Kikujut eivät suinkaan edenneet asumattomalle alueelle. Metsien rajaseuduilla asuivat athit eli dorobot - molempia nimiä käytetään - jotka olivat karjanhoitajia ja metsästäjiä. Syvemmillä metsässä asuivat gumbat, jotka olivat metsästäjä-keräilijöitä. Eteneminen em. asuttamille alueille ei tapahtunut ilman ongelmia, vaan maa oli hankittava taistelemalla, ostamalla tai sulauttamalla aiemmat asukkaat kikujuihin. Tärkeää osaa alueiden valtaamisessa näyttelivät pioneerit. He olivat kikujuja, jotka työntyivät etuvartiona uusille maille ja loivat kontaktin atheihin tai gumbiin. Etuvartion kikujut eivät suinkaan olleet viljelijöitä, vaan metsästäjä-keräilijöitä, jotka sekoittuivat alkuperäiseen väestöön ja toimivat linkkinä heidän ja viljelijä-kikujujen välillä. Ensimmäisten "rajaseuduille" muuttaneiden

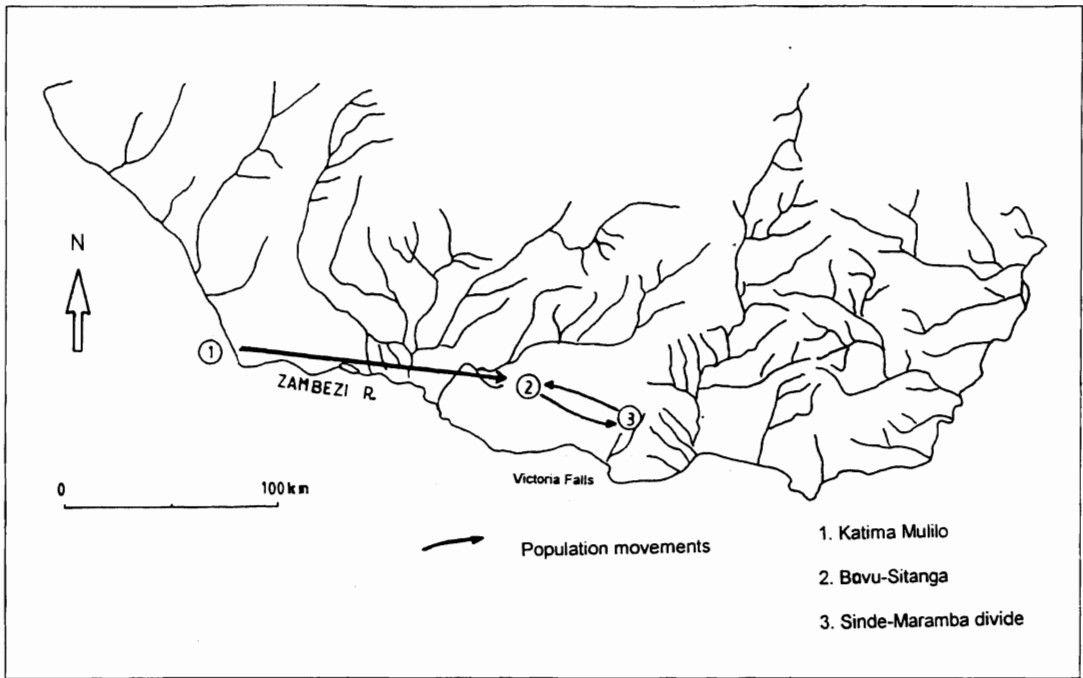
viljelijöiden joukossa oli yleensä paljon nuoria sotureita, jotka parhaiten pystyivät turvaamaan uudet valloitukset. Kun alue oli saatu kikujujen haltuun ja maa jaettua, polttoviljelyn ekstensiivinen maankäyttö hyödynsi sen nopeasti.

Em. kuvaus migraatiomekanismista on hyvin yksinkertaistettu. Siinä ei ole mahdollista ottaa esille tarkemmin esim. sosiaalisia tekijöitä, jotka muodostivat tärkeän osan alueiden haltuunotossa. Lisäksi on syytä korostaa, ettei migraatio ollut valtaisan kikujulauman etenemistä, vaan usein tärkeimmässä osassa olivat yksittäiset perheet ja suvut. Eteneminen ei myöskään ollut tasaista, vaan siinä on erotettavissa selviä vaiheita.

Lounais-Sambian rautakautiset viljelijät

Lounais-Sambia on tapaustutkimuksena sen vuoksi, että siellä on tehty arkeologia tutkimuksia enemmän kuin muualla Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Alueen asutushistoriaa on pystytty melko lailla rekonstruoimaan ja arkeologiset kulttuurit ovat hyvin erotettavissa. Em. tekee mahdolliseksi hypoteesien formuloinnin ja testaamisen, mikä on muualla vaikeaa puutteellisten tutkimusten vuoksi. Ympäristönsä puolesta Lounais-Sambia eroaa Kenian alueesta selvästi. Siinä missä kikujut etenivät alueelle, jossa metsää oli runsaasti ja polttoviljelyn tuotto lähes maksimissaan, Lounais-Sambian varhaisrautakautiset viljelijät liikkuiivat alueella, jossa metsiä on vain paikoitellen.

Lounais-Sambian varhaisrautakautista asutusta on tutkinut lähinnä Joseph Vogel, joka on muodostanut mallin ensimmäisten viljelijöiden saapumisesta alueelle. Malli on lyhyesti seuraavanlainen (ks. kartta 3). Ensimmäiset viljelijät, jotka jättivät jälkeensä selvät jäljet, saapuivat Katima-Mulilon alueelle n. 400-500 jKr. Sieltä he siirtyivät Bovu-Sitangan alueelle, jonka jälkeen oli vuorossa Sinda- ja Maramba-jokien alue. Tämän jälkeen viljelijät asuttivat

Kartta 3. Lounais-Sambian varhaisrautakautinen asutus.

kuitenkin uudelleen Bovu-Sitangan alueen viimeistään 800-luvun alkupuolella, jonka jälkeen on havaittavissa asutuksen leviäminen tasaisemmin laajalle alueelle Lounais-Sambiasa. (Vogel 1986; 1987).

Ensimmäisten vaiheitten asuinpaikat esiintyvät miombo-tyyppisessä metsäympäristössä. Vogelien mielestä alueen ensimmäiset asukkaat erikoistuvivatkin polttoviljelyyn juuri em. ympäristössä ja asutuksen siirtävyyttä määräävänä tekijänä oli miombometsien esiintyminen alueella. Miombojen lisäksi kosteikkoalueet, ns. dambot, joilla kasvoi jonkin verran myös miomboja, näyttivät viehättäneen. Damboja esiintyi erityisesti Bovu-Sitangan alueella. Varhaisrautakautisen asutuksen liikkumista määräsivät hänen mielestään ekologiset tekijät, joten viljelijäpopulaatioiden siirtyminen on mallinnettavissa loikkimisena miombolta toiselle. Myöhempi, tasaisemmin levinnyt asutus on Vogelien mielestä myöhäisrautakautista, jolloin myös elinkeinojen perusta oli ennemminkin karjanhoidossa kuin maanviljelyssä. Vogel

on oikeassa siinä, että varhaisrautakautinen asutus oli sitoutunut miomboalueisiin. Sen sijaan hänen ekologinen determinisminsä asutuksen liikkuvuuden suhteen ei vaikuta täysin uskottavalta. Mallissa on muutamia heikkoja kohtia, joista tässä keskeisimpiä. Vogel huomaa itsekin, että osa miomboista on jäänyt hyödyntämättä, mutta syytä tälle ei ole nähtävissä. Mikäli asutus on ollut täysin ympäristöriippuvaista, niin miksi hyvät polttoviljelyalueet on jätetty käyttämättä? Samoin Vogelien mallissa on merkittävää, kuinka hänen näkemyksensä mukaan aiemmat alueet hylättiin ja asutus siirtyi kokonaisuudessaan uudelle alueelle. Hän selittää ilmiön väestön sosiaalisella yhtenäisyydellä, joka vaati koko populaation muuttamista kerralla. Yleensä polttoviljely-yhteisöt siirtyvät pienemmissä ryhmissä sitä mukaa, kun viljelymaat köyhtyvät. Lisäksi mielestäni radiohiiliajoitukset eivät ole tarpeeksi tarkkoja tukeakseen lineaarista asutuksen etenemistä ja aiempien asuinpaikkojen hylkäämistä, vaan niissä esiintyy päällekkäisyyttä, jonka perusteella Vogelien mallia on syytä epäillä.

Yhteenveto

Kaksi edellä esiteltyä tapaustutkimusta eroavat toisistaan monella tavoin, mutta niissä on myös paljon yhteistä. Suurimmat eroavuudet ovat ympäristöoloissa, ajoituksessa ja tutkimusmetodeissa. Yhteistä niille on adaptoituminen uuteen ympäristöön, migraatio ja polttoviljely. Kikujujen kohdalla perimätieto pystyy osaltaan valaisemaan meille niitä sosiaalisia ja väestöllisiä ym. tekijöitä, jotka eivät ole näkyvissä arkeologisessa aineistossa Lounais-Sambiassa. Kikujujen esimerkki osoittaa, että migraatioon vaikuttavat tekijät olivat niin runsaslukuisia, että niiden huomioon ottaminen on mahdotonta mikäli meillä on käytössä vain arkeologista aineistoa. Osaa tiedosta voi tosin yrittää soveltaa, esim. kikujujen etenemistaktiikkana oli pioneerien lähettäminen edeltä käsin. Vastaava systeemi on voinut olla toiminnassa myös varhaisrautakautisissa polttoviljely-yhteisöissä. Sen erottaminen arkeologisessa aineistossa on kuitenkin todennäköisesti mahdotonta. Suora vertailu ei ole tietenkään mahdollista näiden kahden tapaustutkimuksen kesken. Tärkeintä onkin huomata se, että vaikka arkeologiset kulttuurit ja kronologia sekä ympäristöhistoria ovatkin rekonstruoitavissa kohtalaisen tarkasti, niin teorian tai migraatiomallin luominen niiden pohjalta ei voi olla lopullinen eikä yleispätevä.

Kirjallisuus

- Lyhenteet: JAH=Journal of African History
- Greenberg, J.H. 1972: Linguistic Evidence Regarding Bantu Origins. *JAH* 22(2):189-216.
- Guthrie, M. 1962a: Some Developments in the Prehistory of the Bantu Languages. *JAH* 3:273-282.
- Guthrie, M. 1962b: Bantu Origins: A Tentative New Hypothesis. *Journal of African Languages* 1:9-21.
- Murdock, P. 1959: *Africa: Its Peoples and Their Culture History*. London.
- Muriuki, G. 1975: *A History of the Kikuyu 1500-1900*. Nairobi.
- Oliver, R. 1966: The Problem of Bantu Expansion. *JAH* 7(3):361-376.
- Phillipson, D. 1977: *The Later Prehistory of Eastern and Southern Africa*. London.
- Posnansky, M. 1966: The origin of agriculture and iron-working in southern Africa. *Prelude to East African History* (ed. M. Posnansky), s. 82-94. London.
- Posnansky, M. 1968: Bantu Genesis - Archaeological Reflexions. *JAH* 9(1):1-11.
- Soper, R.C. 1971: A General Review of the Early Iron Age of the Southern Half of Africa. *Azania* VI:5-38.
- Vogel, J.O. 1986: Microenvironments, Swidden and the Early Iron Age Settlement of southwestern Zambia. *Azania* XXI:85-97.
- Vogel, J. O. 1987: Iron Age farmers in southwestern Zambia: some aspects of spatial organization. *African Archaeological Review* 5:159-170.

KREIKKALAISET ANATOMISET VOTIIVILAHJAT ANTIIKIN AIKANA

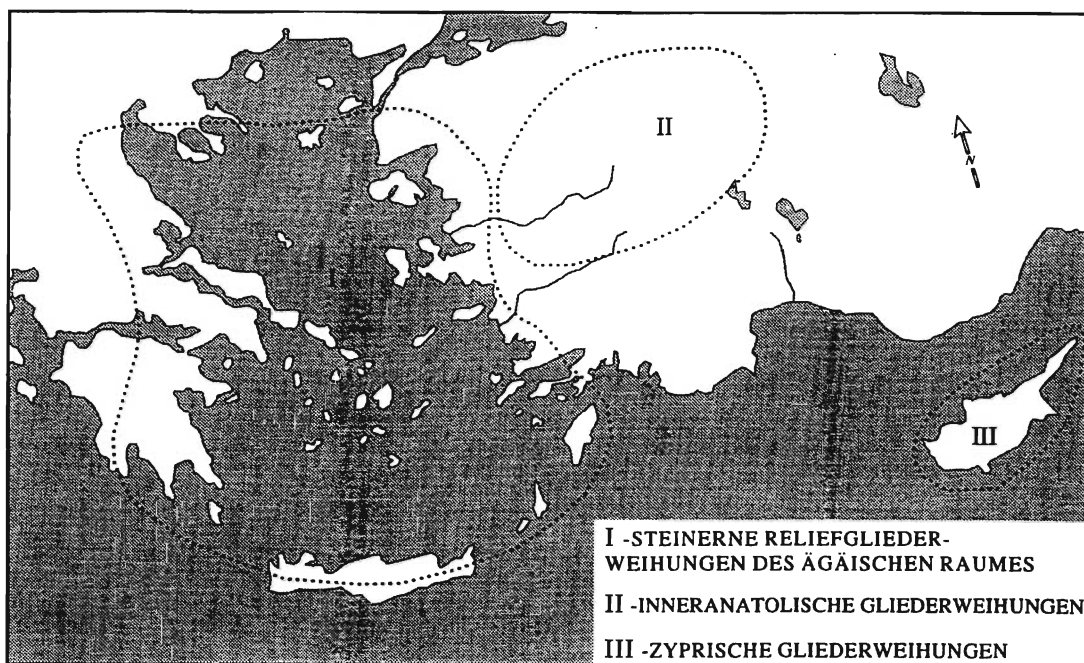
Björn Forsén

Antiikin aikana sairastavilla henkilöillä oli tapana omistaa anatomisia votiivilahjoja jumalille, joilla katsottiin olevan parantavia voimia, kiittäen jumalia saadusta avusta. Anatomiset votiivilahjat esittävät jumalien avulla parannettuja ruumiinosia. Vastaavanlainen tapa on vielä tänäänkin käytössä Etelä- ja Keski-Euroopan ortodoksisessa ja katolisessa kirkossa. Viime vuoden lopussa julkaistussa väistöskirjassani *Griechische Gliederweihungen - Eine Studie zu ihrer Typologie und zu ihrer religions- und sozialgeschichtlichen Bedeutung* (Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens IV) käsitellään kreikkalaisia anatomisia votiivilahjoja arkaaiselta kaudelta roomalaiselle kaudelle. Työn teemaan kuuluvat anatomiset votiivilahjat Aigeian alueelta, Anatoliasta ja Kyproksesta.

Arkeologit ja antiikintutkijat ovat pitkään käsitelleet anatomisia votiivilahjoja varsin laimealla kiinnostuksella, mikä johtuu osittain siitä, että niiden taiteellista arvoa on pidetty vähäisenä. Lääketieteen historioitsijat kiinnittivät kuitenkin huomionsa tämän tyyppiisiin votiivilahjoihin jo viime vuosisadan vaihteessa. Heitä kiinnosti ennen kaikkea esitetyt anatomiset yksityiskohdat, mutta koska sisälmyksiä jäljitteleviä votiivilahjoja esiintyi vain harvoin Kreikassa verrattuna Italiaan, kohdistettiin italialaisiin votiivilahjoihin suurempi huomio. Vasta vuonna 1981 hollantilainen antiikintutkija F. T. van Straten yritti ensimmäisen kerran kerätä kaikki kreikkalaisesta

maailmasta tunnetut anatomiset votiivilahjat yhteen katalogiin ("Gifts for the Gods", teoksessa Faith, Hope and Worship. Aspects of Religious Mentality in the Ancient World, ed. by H. S. Versnel, Leiden 1981, 65-151).

Teoksessa *Griechische Gliederweihungen* jaetaan kreikkaa puhuvalta Välimeren alueelta löydettyt anatomiset votiivilahjat ensimmäistä kertaa eri tyyppisiin, jolloin myös pohditaan näiden tyyppien alkuperää sekä syitä niiden leviämiseen ja myöhempään häviämiseen. Kolme kivistä tehtyä tyyppiä määritellään; aigeialaiset reliefiin työstetyt anatomiset votiivilahjat sekä keskianatolialaisia ja kyproslaisia anatomisia votiivilahjoja (kuva 1). Näiden tyyppien synty ja leviäminen on selvästi riippuvainen tyyppien valmistusaineiden esiintymisalueista sekä spesifisistä uskonnollisista ja yhteiskunnallisista olosuhteista. Aigeialaiset reliefiin työstetyt anatomiset votiivilahjat ja keskianatolialaiset anatomiset votiivilahjat, jotka molemmat on työstetty marmorista, esiintyvät melkein poikkeuksetta aigeialaislänsianatolialaisen marmoriesiintymäalueen sisällä. Kyproksella, jossa ei esiinny marmorista, anatomiset votiivilahjat tehtiin sen sijaan helposti työstettävästä paikallisesta kalkkikivestä. Aigeialaisten reliefiin työstettyjen anatomisten votiivilahjojen leviämistä edesauttoi olennaisesti myös Aigeian alueella vallitsevat yhtenäiset uskonnollis-yhteiskunnalliset olosuhteet. Keskianatoliassa ja Kyproksella kreikkalainen kulttuuri oli kuitenkin saanut voimakkaita vai-

Kuva 1. Kolmen kivistä tehdyn anatomisen votiivilahjatyyppin levintäalueet.

lutteita paikallisista fryygalaisesta ja persialaisista sekä syyrialais-palestiinalaisista ja egyptiläisistä olosuhteista.

Rauhattoman kolmannen vuosisadan j.Kr. aikana roomalainen marmorikauppa päättyi kokonaan. Siitä lähtien marmoria ei enää ollut saatavissa markkinoilla suuria määriä samoihin alhaisiin hintoihin. Tämän mullistavan marmoritarjonnan muutoksen yhteydessä päättyi myös tapa lahjoittaa aigeialaiset reliefiin työstettyjä anatomisia votiivilahjoja ja keskianatolialaisia anatomisia votiivilahjoja. Viimeiset kyproslaiset anatomiset votiivilahjat voidaan ajoittaa suurin piirtein samoihin aikoihin. Kivistä työstettyjen anatomisten votiivilahjojen loppu ei kuitenkaan johtunut muuttuneesta kulttitavasta, vaan pikemmin niiden valmistusaineiden muuttuneesta tarjonnasta.

Aigeian alueella esiintyi jo ennen aigeialaisten kivistä reliefiin työstettyjen anatomisten votiivilahjojen syntyä muita saman-

laisia votiivilahjojen tyyppisiä, jotka tehtiin terrakottasta ja metalleista. Tämän tyyppisiä votiivilahjoja tehtiin myös koko aigeialaisten kivistä reliefiin työstettyjen anatomisten votiivilahjojen kukoistusaikana. Valitettavasti terrakottasta ja metalleista valmistetut anatomiset votiivilahjat ovat säilyneet Kreikassa liian huonosti, jotta olisi mahdollista jakaa ne eri tyyppisiin. Ei ole myöskään poissuljettua, että jo antiikin aikana valmistettiin anatomisia votiivilahjoja vielä huonommin säilyneistä materiaaleista, kuten esimerkiksi puusta tai vahasta. Nykyään lahjoitetaan ortodoksisissa kirkoissa kreikkalaisessa maailmassa nimen omaan metallista ja vahasta tehtyjä anatomisia votiivilahjoja ja mahdollisesti tässä on kyse vanhasta antiikin aikaisesta traditiosta, joka on jäänyt elämään kristilliselle kaudelle.

Anatomisten votiivilahjojen jako eri tyyppisiin on välttämätön edellytys antiikin kreikkalaisen maailman kulttitapojen parempaan tuntemukseen. Koska erityyppiset votiivilahjat

Kuva 2. Ateenan Asklepieionista löydetty reliefiin työstetty anatominen votiivilahja. 1-2 vuosissata j. Kr. Olkavarren alla piirtokirjoitus "Annios Zenon kiittäen (saadusta avusta)".

valmistettiin eri materiaaleista ja joskus myös eri uskonnollisten ja yhteiskunnallisten olosuhteiden merkeissä, niin on myös vertailun tekeminen typologisten rajojen ylitse tietenkin hyvin vaarallista. Niinpä voidaan Ateenan Asklepieionin väitetty erikoistuminen silmätautien parantamiseen, joka pohjautuu siihen, että silmiä mainitaan selvästi eniten tämän pyhäkön metalleista valmistettujen anatomisten votiivilahjojen inventaaripiirtokirjoituksissa, typologisen jakauman avulla selittää harhakuvaiksi. Silmiä esiintyy aina eniten sekä inventaaripiirtokirjoituksissa mainittujen metallisten anatomisten votiivilahjojen että harvojen tämäntyyppisten meidän päiviimme asti säilyneiden votiivilahjojen joukossa, kun sitä vastoin aigeialaisten reliefiin kivistä tehtyjen anatomisten votiivilahjojen joukossa silmiä on muihin ruumiinosiin verrattuna selvästi vähi-

ten. Tämä ero täytyy johtua erityyppisistä valmistusaineista.

Väitöskirjassani käsitellen luettelomaisesti kaikkia reliefiin kivistä työstettyjä anatomisia votiivilahjoja Aigeian alueelta. F. T. van Straten luetteloi vuonna 1981 90 tällaista anatomista votiivilahjaa. Tällä hetkellä niitä tunnetaan kuitenkin jo 170 (kuva 2). Tämän johdosta muuttuu ennen kaikkea meidän kuvamme Ateenan Asklepieionissa lahjoitetuista anatomisista votiivilahjoista. van Straten luetteloi 21 kivistä reliefiin työstettyä anatomista votiivilahjaa tästä pyhäköstä, mutta nyt tunnetaan samasta pyhäköstä 49 vastaananlaista votiivilahjaa. Koska suurin osa näistä "uusista" anatomisista votiivilahjoista kuvaa naisten rintoja ja miesten sukuelimiä, muuttuu meidän kuvamme Ateenan Asklepieionissa lajoitettujen votiivilahjojen kokoonpanosta.

Väitöskirjassani yritän antaa vastauksen myös seuraavaan kahteen kysymykseen: 1) Mille jumalille annettiin Aigeian meren alueella anatomisia votiivilahjoja? ja 2) Ketkä olivat näiden esineiden lahjoittajat? Jumalat, joille annettiin anatomisia votiivilahjoja, voidaan jakaa kahteen pääryhmään: synnytys- ja hedelmällisyysjumalattariin sekä parantaviin jumaliin. Synnytys- ja hedelmällisyysjumalattariin kuuluu jumalattaria, joita joko palveltiin synnytysavustajina ja kourotrophoina tai hedelmällisyysjumalattarina. Näille jumalattarille on lahjoitettu pääasiassa naisten rintoja tai sukuelimiä esittäviä votiivilahjoja. Parantaviin jumaliin kuuluu jumalia, joilla on joko ainoastaan vähäisiä piirteitä kourotrophoista, synnytys- tai hedelmällisyysjumalattarista ja joille on lahjoitettu kaikkia ruumiinosia esittäviä votiivilahjoja. Näiden kriteerien perusteella voidaan Eileithyia, Artemis, Aphrodite, Nymfit, Demeter ja Kore luokitella synnytys- ja hedelmällisyysjumalattariksi; Asklepios, Amynos, Heros Iatros, Amphiaraos, Zeus Hypsistos, Herakles ja mahdollisesti Ateena sensijaan parantaviksi jumaliksi. Täytyy kuitenkin huomauttaa, että raja näiden kahden ryhmän välillä on epämääräinen. Niinpä monil-

la synnytys- ja hedelmällisyysjumalattarilla oli parantavia voimia, joilla ei ollut mitään tekemistä synnytyksen kanssa, ja monilla parantavilla jumalilla oli piirteitä, jotka lähenevät synnytys- ja hedelmällisyysjumalattarien piirteitä. Tämä on hyvä esimerkki siitä, miten vaikeaa on jakaa kreikkalaiset jumalat alaryhmiin. Jumalat ja niihin kuuluvat kulttitavat muuttuivat ajan myötä ja paikallisia eroja yhden ja saman jumalan kultissa esiintyy usein.

Henkilökohtaista kosketusta lahjoittajan ja palvotun jumalan välillä voidaan pitää eräänä anatomisten votiivilahjojen lahjoittamisen perusedellytyksenä. Tällainen piirre esiintyy ensin parantavilla heroilla ja synnytys- ja hedelmällisyysjumalattarilla. Kirjalliset lähteet kertovat kuitenkin, että esim. myös Zeusta, Apollosta, Athenaa ja Heraklesta palveltiin jo klassisena aikana, koska niillä katsottiin olevan parantavia voimia. Näiden parantavat voimat rajoittuvat kuitenkin koko yhteiskunnan hyvinvointiin. Uskonnon synkretisoinnin myötä syntyvät vähitellen myös näiden jumalten kultteja, joissa lahjoittajien ja palvottujen jumalten välissä esiintyy henkilökohtaista kosketusta, ja joiden yhteydessä lahjoitettiin anatomisia votiivilahjoja.

Henkilöt, jotka omistivat anatomisia votiivilahjoja synnytys- ja hedelmällisyysjumalattarille olivat melkein poikkeuksetta naisia. Sensijaan vastaavanlaiset lahjoittajat pa-

rantavien jumalien pyhäköissä jakaantuvat taiseesti miehiin ja naisiin. Ottamalla huomioon muitakin votiivilahjoja kuin anatomisia selviää kuitenkin, että myös miehiä esiintyy jonkin verran synnytys- ja hedelmällisyysjumalattarien lahjoittajien joukossa. Enemmistö lahjoittajista on kuitenkin naisia. Zeus Hypsistoksen pyhäkkö Ateenassa eroaa toisaalta muista parantavien jumalten pyhäköistä, koska enemmistö anatomisten votiivilahjojen lahjoittajista täällä on naisia. Tällä tavalla Zeus Hypsistoksen kultti on lähempänä synnytys- ja hedelmällisyysjumalattaria kuin muiden parantavien jumalten kultit.

Ateenan Asklepieionissa, Zeus Hypsistoksen ja Aphroditen Daphnissa sijaitsevan pyhäkön anatomisilla votiivilahjoilla esiintyvien lahjoittajien nimien analyysi näyttää, että enemmistö näistä nimistä on hyvinkin voinut kuulua ateenalaisille kansalaisille. Näiden lahjoittajien joukossa esiintyy kuitenkin myös sellaisia nimiä, jotka olivat yleisiä orjien ja muukalaisten joukossa, mutta jotka eivät esiintyneet kansalaisten joukossa. Anatomisten votiivilahjojen lahjoittajien joukossa tuntuu siis esiintyvän henkilöitä kaikista yhteiskuntaluokista, vaikka aikaisemmin on väitetty, että lahjoittajat olisivat pääasiallisesti olleet orjia tai hetairoja. Ei ole myöskään mahdollista osoittaa minkäänlaisista eroa eri pyhäkköjen lahjoittajien yhteiskunnallisen aseman suhteen.

V.I. ZAUSAILOVIN KOKOELMAN LEVINTÄ JA KYSYMYS ARKEOLOGISEN KOKOELMAN EDUSTAVUUDESTA

Timo Salminen

V.I. Zausailovin esinekokoelma ja sen hankkiminen Suomeen

Kazanilainen Vasili Ivanovitš Zausailov¹ keräsi n. 9000 esinettä käsittävän muinaisesinekokoelmansa pääasiassa 1800-luvun kahden viimeisen vuosikymmenen kuluessa. Herätteen hän sai Kazanissa vuonna 1877 pidetyn neljännen yleisvenäläisen arkeologikokouksen aikana. Pääosa esineistä kertyi ostamalla kauppiailta, joista osa välitti esineistä ammattimaisesti. Zausailov suoritti jonkin verran myös omia kaivauksia mm. Kazanin vanhan lasitehtaan kalmistossa.

Valtaosa esineistä on peräisin Kazanin kuvernementista, joka sijaitsee kuuluisassa Volgan mutkassa. Suhteellisen runsaasti esineitä on myös Vjatkan kuvernementista ja jonkin verran muualta Venäjältä. Satunnaisia esineitä Zausailov hankki matkoillaan Länsi-Eurooppaan, etenkin Sveitsiin, Ranskaan ja Italiaan.

Zausailov menetti koko omaisuutensa pankkikeinotteluissa 1900-luvun alussa ja kokoelma joutui myyntiin. A.M. Tallgren joutui tekemisiin kokoelman kanssa kerätessään väitöskirja-aineistoaan Venäjällä v. 1908 ja seuraavana vuonna Antellin valtuuskunta lähetti Kaarle Soikkelin Kazaniin ostamaan kokoelman Suomeen. Esineet sijoitettiin muiden Antellin kokoelmien tavoin kansallismuseoon Helsinkiin. Se on suurin ja tärkein Suomeen hankittu ulkomainen muinaisesinekokoelma

(KM 5385:1 - 6523). Selviteltäessä oletettua Suomen suvun muinaisuutta 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa kansallismuseoon kerättiin Venäjältä ja Siperiasta n. 20 000 muinaisesinettä.

Tutkimuksessa Zausailovin kokoelmaa olivat jo Venäjällä käyttäneet A. Stuckenberg ja N. Vysotski. Suomessa aineisto oli tärkeä varsinkin A.M. Tallgrenille ja osittain myös Aarne Äyräpäälle. Tallgren julkaisi pronssikauden ja myöhempien aikojen esineistöä selostavat luettelot. Viime vuosikymmeninä kokoelmaa ovat hyödyntäneet mm. A.H. Halikov, S.V. Kuzminyh ja V.S. Patrušev. (Salminen 1994 viitteinen; Tallgren 1916; 1918.)

Keräily ja edustavuus

Edustavuus käsitetään arkeologisissa yhteyksissä yleensä edustavuudeksi puhtaasti muinaistieteellisessä mielessä: mikä on aineiston suhde siihen menneisyyteen, joka sen on tuottanut? Jokainen kokoelma tarjoaa kuitenkin myös enemmän tai vähemmän edustavan kuvan siitä ajasta, jona se on kerätty. Nämä kaksi edustavuuden lajia limittyvät pohdittaessa, miten jokin kokoelma on syntynyt ja miten syntytapa näkyy sen koostumuksessa. Kyse on siis arkeologisten ja museaalisten käytäntöjen historiasta.

Venäjällä arvometallien etsintä johti 1600 - 1700-luvuilla laajamittaiseen, ammattimaiseen

hautojen ryöstämiseen ja vilkkaaseen muinaisesinekauppaan. Tämän mahdollisti lainsäädäntö, joka sääti yksityisten omistajien maalta löytyneet muinaisjäännökset maanomistajalle kuuluviksi. (Miller 1956: 10 - 21.) Keräilijöiden ja harrastajien osuus muinaisuuden selvittämisessä oli erityisen merkittävä juuri Venäjän tapaisissa maissa, joissa muinaistieteellinen koulutus kehittyi hitaasti. Venäläisen arkeologisen tutkimuksen kulmakivinä pysyivät 1900-luvun alkuun asti eri puolille valtakuntaa syntyneet arkeologis-etnografiset ja osittain myös luonnontutkijoiden seurat. Instituutiot olivat kehittyneitä, mutta käsitteen "arkeologi" sisältö ei vakiintunut ennen 1910-lukua. (Miller 1956: 24 - 28 ym.)

Vaikka keräilijät arkeologisten seurojen jäseninä olivat useimmiten ainakin jollakin tasolla tietoisia ulkomaisenkin muinaistutkimuksen kehityksestä, kokoelmat saattoivat silti muodostua hyvin monenkirjaviksi. Aina oli olemassa mahdollisuus, että suoranaisia väärennöksiäkin eksyi joukkoon (Ks. esim. Tallgren 1933).²

Zausailovin kokoelman esineiden levintä

Zausailovin kokoelman esineiden tarkan levinnän rekonstruointi on erittäin vaikeaa, koska kokoelman luettelot on tehty varsin huolimattomasti. Kansallismuseon luettelo (museovir. ark. os.) on yksinään jokseenkin käyttökelvoton, koska luettelot on käyttämästään Zausailovin omasta luettelosta lukenut huomattavan osan paikannimistä väärin. Samoin väärin on luettu piirikuntamerkintöjä. Valitettavasti myös Zausailovin luettelo sisältää huolimattomuuksia, ja oikeinkirjoitus on horjuvaa. Pahimmat virheet ovat kuitenkin oikaistavissa tämän luettelon avulla.

Kirjallisuuden avulla on voitu paikallistaa merkittävä osa löytöpaikoista, vaikka tutkimuksessakin on esiintynyt ristiriitaisia tietoja. (Bader - Halikov 1976; Halikov 1977; 1980; Kuz'minyh 1983; Nikitin - Solov'ev

1990; Patrušev 1989.)

Suurimmat löytömäärät ovat peräisin Tetjušin (948 numeroa 127 paikalta), Tšistopolin (851 / 10) ja Svijažskin (820 / 111) piirikunnista. Laiševin piirikunnasta on 614 löytönumeroa 52 paikalta, Spasskin piirikunnasta 370 numeroa 14 paikalta ja Kazanin piirikunnasta 257 numeroa 52 paikalta. Muiden piirikuntien löytömäärät ovat pienempiä ja pohjoisista Kozmodemjanskin ja Mamadyšin piirikunnista esineitä ei ole lankaan. Kazanin kuvernementin pohjoispuolella sijaitsevan Vjatkan kuvernementin eteläisistä Jaranskin ja Uržumin piirikunnista löytöjä on jonkin verran.

Kokoelman löytöpaikkojen lukumäärästä voi nähdä Zausailovin toiminnan suuntautumisen. Laajinta ja tuloksekkainta keräily on ollut Tetjušin, Svijažskin ja Laiševin piirikunnissa. Kazanin piirikunnassa toiminta on myös ollut suhteellisen laajaa, mutta esinemäärä on kuitenkin jäänyt pienehköksi.

Valtaosa löydöistä on siis Kazanin kaupungin eteläpuolella sijaitsevista Svijažskin, Laiševin ja Tetjušin piirikunnista. Tšistopolin piirikunta voidaan tässä jättää huomiotta, koska sieltä kootut löydöt ovat peräisin lähes yksinomaan Biljarskin raunioista. Samoin Spasskin piirikunnassa Bolgary vääristää lukumääräsuhteita. Huomiota kiinnittää Kazanin kuvernementin pohjoisten piirikuntien tyhjiys - varsinkin, kun Vjatkan kuvernementin eteläosissa löytöpaikkoja on jälleen runsaammin. Myös Kazanin piirikunnan pohjoisosassa jää lähes tyhjäksi.

Selitysvaihtoehtoja

Löytöjen keskittyminen kuvernementinkaupungin lounaispuolelle voi johtua arkeologisista tai arkeologian ulkopuolisista tekijöistä. Mitentä tutkimus suuntautui ja millainen oli Kazanin kuvernementin muinaislöytökartta 1800-luvun lopulla?

Tarkasteltakoon lyhyesti Kazanin kuvernementin arkeologisen tutkimuksen vaiheita. Tässä käsitellään pa. kivi- ja pronssikauden tut-

kimusta, koska myöhempien aikojen tutkimus keskitti huomionsa pitkään lähinnä Bolgaryn ja Biljarskin tapaisiin keskuksiin.

Kazanin kuvernementissa ja kaupungissa muinaistutkimuksia suorittivat lähinnä Kazanin yliopiston eri luonnontieteellisten alojen professorit. Tutkimus oli luonteeltaan pikemminkin keräilyä kuin tieteellistä toimintaa, mutta kaivauksia alettiin vähitellen toimittaa. Aluksi keskityttiin yksittäisten muinaisjäännösten ja löydettyjen esineiden kuvailuun. Seuraavassa vaiheessa pyrittiin selvittämään laajojen kulttuuripiirien rajoja ja suhteita. (Ks. esim. Štukenberg 1901; Tallgren 1908; 1911.)

Suppeamman alueen asutus- ja kulttuurikuvaa näyttää tavoitelleen lähes ainoana A.F. Lihatsjev esitelmässään Kazanin kuvernementin pronssikaudesta seitsemännessä yleisvenäläisessä arkeologikongressissa Jaroslavlisessa vuonna 1887. Tuolloin hän esitti löytöjen levinnän perusteella, että kuvernementin väestöstä vain osa olisi omaksunut pronssin ja osa olisi siirtynyt kivikaudesta suoraan rautakauteen. Hän oletti tuolloin olemassa olleiden löytöjen kuvastavan realistisesti muinaista kulttuurikantaa. (Lihatsjev 1891, erit. s. 167; vrt. Tallgren 1911: 49.) Tällainen "keskimittakaavan" levintöjen tarkastelu ei pääasiassa kuitenkaan ollut tuonaikaiselle arkeologiselle tutkimukselle olennaista.

Professori N.A. Golovkinski julkaisi ensimmäisessä Venäjän luonnontutkijoiden kokouksessa Pietarissa v. 1868 (julkaisu v. 1869) ensimmäisenä Kazanin kuvernementin kivikauden löytöjä. Ne oli löydetty Spasskin piirikunnasta. Saman piirikunnan löytöjä julkaisi professori A.F. Lihatsjev toisessa yleisvenäläisessä arkeologikokouksessa Pietarissa v. 1871 (julkaisu v. 1876). Varsinaista alkua tutkimukselle merkitsi kuitenkin neljäs arkeologikongressi Kazanissa v. 1877. Kivikauden tutkimus laajeni myös Laiševin ja Kazanin piirikuntiin. (Zausajlov 1884 s. 5, Štukenberg - Vysockij 1885 s. 4 - 8.)

Kupari- ja pronssikauden tutkimus sekä esineiden keräily alkoi Kazanin kaupungin eteläpuolelta Kaman ja Volgan yhtymäkohdan

tienoilta ja laajeni vuosisadan vaihteeseen mennessä lähes kaikkiin kuvernementin piirikuntiin. Löytöpaikkoja tunnettiin kaikista muista paitsi Kazanin ja Jadrinin piirikunnista. Svijažskin piirikunnan löytökartta poikkeaa huomattavasti Zausailovin kokoelman antamasta kuvasta: sieltä tunnettiin vain yksi paikka (Štukenberg 1901).

Kivikautiset löytöpaikat on Stuckenbergin ja Vysotskin mukaan useimmiten löydetty maanmuokkaustöiden yhteydessä ja ne sijaitsevat pääasiassa jokien suissa Volgan rannalla. Volgan oikea ranta on Kazanin kuvernementissa jyrkkä ja karu, vasen ranta on matalampi ja siellä erottuu kaksi selvää terassia. 1880-luvun puolivälin löytötilanteen perusteella todettiin kivikautisen asutuksen painopisteen sijainneen vasemman rannan alavalla niittyterassilla, vaikka löytöjä oli tehty kaikilta eri tasoilta. Oikealta rannalta löytöjä oli tehty vähemmän. (Štukenberg - Vysockij 1885: 10 - 13, Tab. I - II.)

Maanviljelys näyttää Kazanin kuvernementissa sijoittuneen lähinnä eteläisiin piirikuntiin, sillä pohjoisosat olivat metsäisiä. Siten viljely on suunnannut tutkimusta etelään. Volgan rantojen suhde jää tässä avoimeksi, mutta matalampi vasen ranta lienee oletettava edullisemmaksi viljelylle. Siten 1800-luvun lopulla tunnettujen löytöjen levinneisyys on odotusten mukainen.

Edellä kuvattu tutkimushistoriallinen tilanne näkyy sekä A.F. Lihatsjevin kokoelmassa, joka 1890-luvulla siirtyi Kazanin kaupunginmuseon omistukseen että osittain myös Stuckenbergin julkaisemassa pronssikautisessa materiaalisissa. Painopiste sijoittuu Kazanin, Laiševin ja Spasskin piirikuntiin eli Volgan vasemmalle rannalle. Stuckenbergin aineistossa on kuitenkin löytöjä myös Tetjušin ja Tšeboksaryn piirikunnista. (Kratkij ukazatel'... Lihatsjeva.)

Zausailovin kokoelman löytöjen levintäkuva poikkeaa edellä selostetuista voimakkaasti ja muistuttaa sen sijaan huomattavasti enemmän nykyisin tunnettujen muinaisjäännösten levintää. (Ks. kartat Bader - Halikov 1976;

Halikov 1980.) Painopiste sijoittuu Volgan oikeanpuoleisiin Svijažskin ja Tetjušin piirikuntiin. Löytöpaikkoja on runsaasti esim. välitölmästi Kazanin kaupungin kohdalta Volgan rannalta ja toisaalta Svijaga- ja Sulitsa-jokien seudulta.

Kysymys keräilyn suuntautumisesta siis hahmottuu ongelmaksi tämän poikkeavuuden syistä. Selittääkö jonkinlainen kilpailuteoria erot Zausailovin kokoelman ja muiden aineistojen välillä? Spasskin piirikunta oli joutunut varhain tutkimuksen kohteeksi, joten siellä oli vähemmän tilaa keräilylle kuin tutkimattomammilla alueilla. Kilpailuselvitys saattaisi siis toimia samoin kuin osittain Kazanin piirikunnassa, jossa A.F. Lihatševin keräily oli aktiivisimmillaan. Siellä osavaikutin on myös muinaisjäännösten todellinen vähäisyys. Kuvernementin pohjoiset alueet, jotka vastaavat lähinnä nykyistä Marin tasavaltaa, olivat kuitenkin tutkimattomia. Ennen viime vuosisadan vaihdetta sieltä oli saatu kokoelmiin muinaisesineitä n. 30 paikasta. (Nikitin - Solov'ev 1990: 137 - 151, ris. 8.) Miksi Zausailov ei suuntautunut pohjoiseen?

Syitä on edelleen haettava kokoelman syntytavasta. Tässä joudumme tekemisiin kulttuurihistoriallisen edustavuuden kanssa. Ongelman avain näyttää olevan eri kansallisuuksien asuinalueiden sijoittuminen kuvernementissa. Runsaimman saaliin tuottaneet piirikunnat olivat osittain venäläis-, osittain tataariemmistöisiä. Suomalaisugrialaisten kansojen ja tšuvašsien alueilta ei esineitä juuri saatu - ei sellaisiltakaan seuduilta, joista löytöjä nykyisin tunnetaan. Zausailovin asiamiehistä huomattava osa oli tataareja. (Rittich 1870; Salminen 1994: 863.)

Zausailovin kokoelman kattavuuden pääsyy on todennäköisimmin keräilyn organisoitunut luonne. Kauppiaana Zausailov oli luonut suhteiden verkoston eri puolille kuvernementia ja tämä sama verkosto toimi myös arkeologisen keräilyn kanavana. Siten hän pystyi hankkimaan esineitä laajemmalta kuin muut ja siten kuva muodostui tavanomaista edustavamaksi arkeologisessa mielessä. Samalla se ke-

hittyi edustavaksi myös kulttuurihistoriallisesti järjestelmällisen keräilytoiminnan muistomerkkinä. Kansallisuusolot ja maanviljelys keskittivät toiminnan etelään, mistä seurasi merkittävin poikkeama verrattuna nykyisin tunnettaviin muinaisjäännöksiin. Tutkimushistoriallisesti tarkasteltuna syntyi kuitenkin kokoelma, jonka levintä ei sisällä niin suuria lähdekriittisiä ongelmia kuin useat muut samanaikaiset aineistot.

Viitteet

1. Venäläisistä nimistä on tekstissä käytetty suomalaista kirjoitusasua mutta viitteissä kansainvälisen standardin mukaista translitterointia.
2. Muinaisesineillä oli myös käytännöllistä merkitystä. August Ahlqvist osti Venäjältä Kazanin kuvernementin Tšeboksaryn piirikunnan Išakin kylästä vuonna 1856 vasarakirveestä (KM 239), jota hänen majapaikkansa emäntä oli käyttänyt sokerivasarana. Myös suurimmassa osassa Zausajlovin kokoelman vasarakirveitä on vasarapäässä suhteellisen tuoreilta näyttäviä kulumisjälkiä. Tämä viittaa esineiden pitkäaikaiseen, yleisesti vakiintuneeseen uusiokäyttöön.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Museovirasto, arkeologian osasto

Pääluetelo.

Zausailovin kokoelman alkuperäisluetelo.

Kirjallisuus

Bader, O.N. - Halikov, A.H., 1976. *Pamjatniki balanovskoj kul'tury*. Arheologija SSSR svod arheologičeskikh istočnikov V 1-25. Moskva.

Halikov, A.H., 1977. *Volgo-Kam'e v načale epochi rannego železa (VIII - VI vv. do n. è.)*. Moskva.

Halikov, A.H., 1980. *Prikazanskaja kul'tura*. Arheologija SSSR svod arheologičeskikh istočnikov V 1-24. Moskva.

Kratkij Ukazatel' kollekcij "Otděla imeni A.F. Liháčeva" v Kazanskom gorodskom mužē. Kazan' 1905.

- Kuz'minyh, S.V., 1983. *Metallurgija Volgo-Kam'ja v rannem železnom veke. Med' i bronza*. Moskva.
- Lihačev, A.F., 1891. Slědy bronzovago vĕka v Kazanskoj gubernii. *Trudy VII-go arheologičeskago s"ĕzda v Jaroslavlĕ v 1887 godu*. II. Moskva.
- Miller, M., 1956. *Archaeology in the U.S.S.R.* London.
- Nikitin, V. V. - Solov'ev, B. S. 1990. Atlas arheologičeskikh pamjatnikov Marijskoj SSR. Vypusk 1. Ėpoha kamnja i rannego metalla. Joškar-Ola.
- Patrušev, V.S., 1989. *U istokov volžskih finnov*. Joškar-Ola.
- Rittich, A., 1870. *Karta narodonastelenija Kazanskoj gubernii po plemenam*. Sostavlena po mĕstnam istočnikam General'nago Štaba Polkovnikom A. Rittih 1870 g.
- Salminen, Timo, 1994. The antiquities collections of Zausailov and Tovostin and their acquisition by Finland. In: Archaeological collections from the Eurasian steppes in Finland. Catalogue of a special exhibition in the National Museum of Finland. Appendix in: *South Asian Archaeology 1993. Proceedings of the Twelfth International Conference of the European Association of South Asian Archaeologists held in Helsinki University 5 - 9 July 1993. Volume II*. Annales Academiae Scientiarum Fennicae B 271. Helsinki.
- Štukenberg, A.A., 1901. Materialy dlja izučenija mĕdnago (bronzovago) vĕka vostočnoj polosy evropejskoj Rossii. *Izvēstija Obščestva arheologii, istorii i ětnografii pri Imperatorskom Kazanskom universitetĕ*. Tom XVII. Kazan'.
- Štukenberg, A. - Vysockij, N., 1885. Materialy dlja izučenii kamennago vĕka v Kazanskoj gubernii. *Trudy Obščestva estestvoispytatelej pri IMPERATORSKOM Kazanskom Universitetĕ* Tom XIV, vyp. 6. Kazan'.
- Tallgren, A.M., 1908. Uralilais-altailaisesta pronssikaudesta. *Historiallinen Aikakauskirja*.
- Tallgren, A.M., 1911. *Die Kupfer- und Bronzezeit in Nord- und Ostrussland. I. Die Kupfer- und Bronzezeit in Nordwestrussland. Die ältere Metallzeit in Ostrussland. SMYA XXV:1*. Helsingfors.
- Tallgren, A.M., 1916. Collection Zaoussaïlov au Musée Historique de Finlande a Helsingfors. I. Catalogue raisonné de la collection de l'âge du bronze. Helsingfors.
- Tallgren, A.M., 1918. *Collection Zaoussaïlov au Musée National de Finlande a Helsingfors. II. Monographie de la section de l'âge du fer et l'époque dite de Bolgary*. Helsingfors.
- Tallgren, A.M., 1933. Sur les faux en préhistoire. *Eurasia Septentrionalis Antiqua VIII*.
- Zausajlov, V.I., 1884. Drevnija kamennyja orudija sobrannyja v predĕlah Kazanskoj gubernii. Vypusk pervyj. Kazanskij uĕzd. Kazan'.

KAUSTISEN KANKAAN ASUINPAIKKA JA PUNAMULTAHAUDAT

Petri Halinen

Kaustisen Kankaan asuinpaikka sijaitsee Perhonjoen pohjoisrannalla. Se muodostaa lähes kilometrin mittaisen ja 200 metrin levyisen alueen, jossa tunnetaan tällä hetkellä 135 kampakeraamiselle ajalle ajoittuvaa asumuspainannetta ja saman aikainen punamultahautakalmisto.

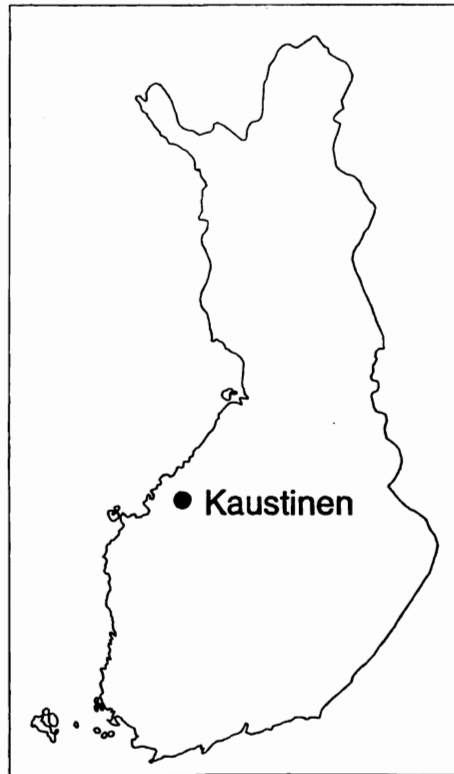
Jo inventoinnin ja koekaivausten yhteydessä asuinpaikan laajuudeksi todettiin lähes kilometri (Torvinen 1983; Bergström 1984; Kankunen 1992). Punamultahaudat löydettiin v. 1995, kun asuinpaikan läpi alettiin kaivaa läheisen jätevedenpuhdistamon poistoputkea. Seuraavana kesänä asuinpaikka kartoitettiin ja putken alue tutkittiin. Kaivausten löytöaineisto osoittautui monipuoliseksi ja kiinnostavaksi.

Asuinpaikka joensuussa

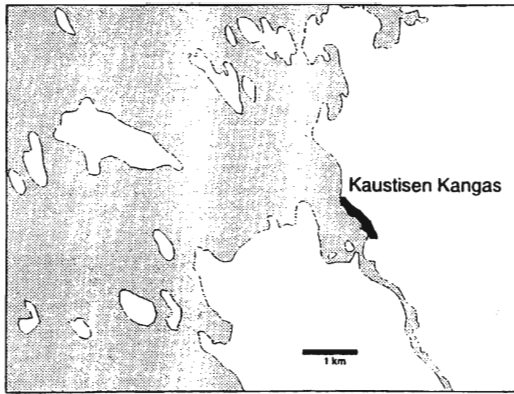
Asuinpaikka on sijainnut Perhonjoen suuhun työntyvän vuonomaisen lahden suussa, sen pohjoisrannalla (kuva 2), jossa maasto on ollut alavaa, miltei tasaista. Maan kohotessa alue laajeni länttä kohti, jonne myös asutus siirtyi ajan myötä.

Vaikka asuinpaikka onkin laaja ja asumuspainanteita 135, on yhdellä kertaa paikalla ollut todennäköisesti vain 4-7 asumuksen kylä. Yleiskartasta (kuva 3) voidaan nähdä asumusten sijoittuvan muinaisille merenrannoille riveihin. Pääsääntöisesti voidaan olettaa yhden rivin asumusten olleen käytössä yhtä aikaa, vaikka tästä onkin poikkeuksensa. Ranta-

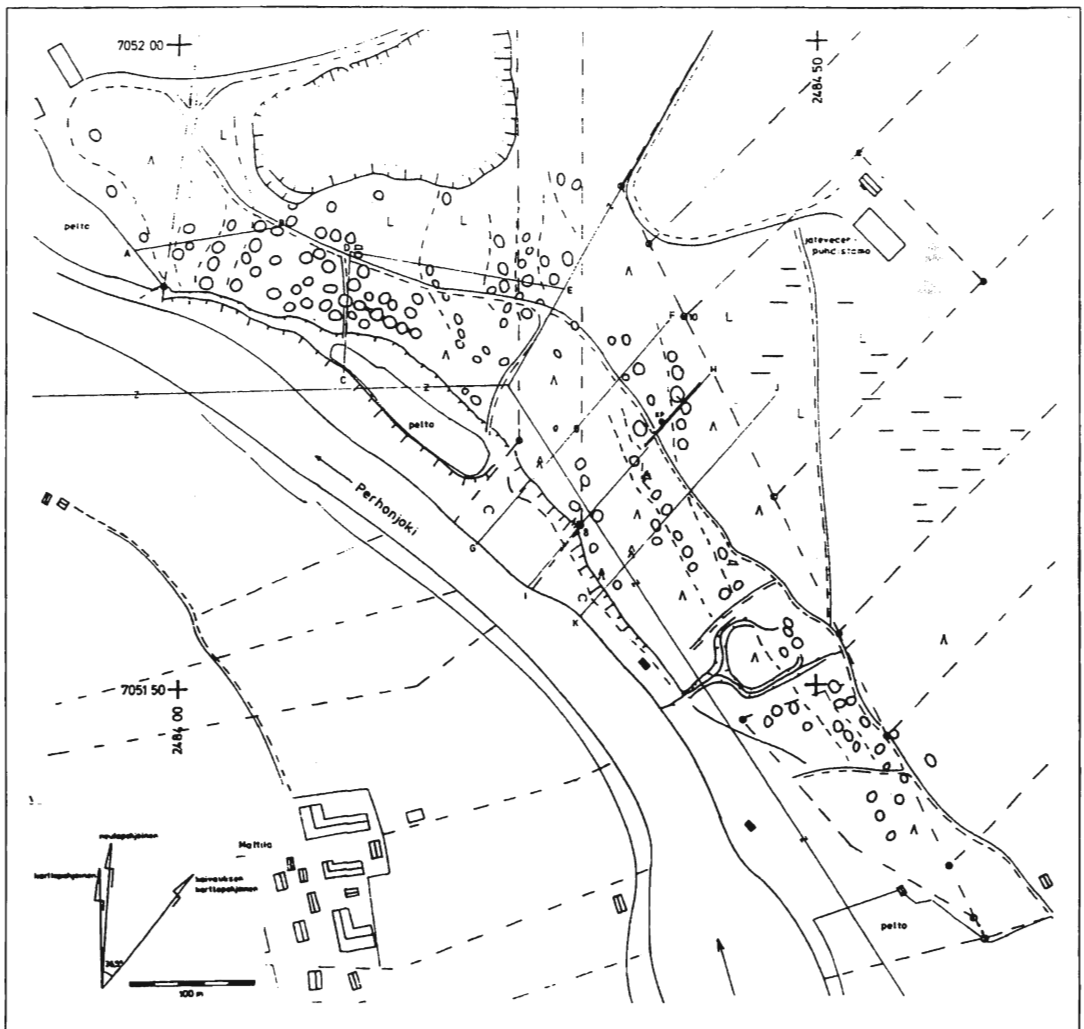
vaiheet ovat seuranneet toinen toistaan. Ylimpänä sijaitsevat asumukset ovat n. 64 m:n ja alimmat n. 57,5 m:n korkeudella. Niiden väliin jää noin 7,5 metriä, joka vastaa rannansiirtymiskronologian mukaan lähes 500 vuoden jaksoa. Eniten peräkkäisiä rantavaiheita on alueen luoteisosassa, jossa voidaan havaita 10 eri korkeudella olevaa kylävaihetta Jos olettaa asu-

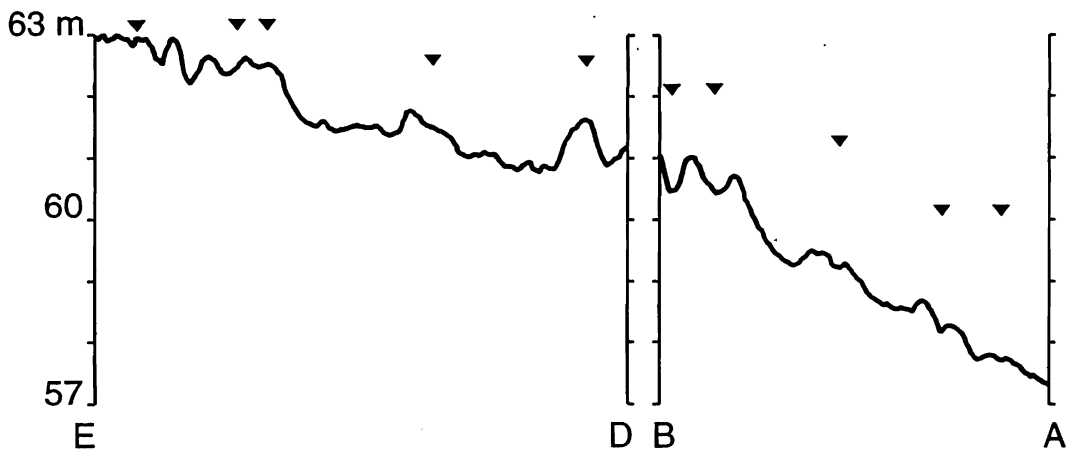
Kuva 1.

Kuva 2. Kankaan asuinpaikka ja 60 m:n käyrä.

Kuva 3. Yleiskartta, kartoitus 1996: P. Halinen, K. Katiskoski, T. Mökkönen, J. Okkonen, T. Rostedt, puht. piirt. K. Katiskoski.

Kuva 4. Pintaprofilikaavio A-B, D-E, asumuspainanteet merkitty nuolella (ks. kuva 3).

tuksen olleen rantasidonnaista, on rannansiirtymiskronologian perusteella kahden kylävaiheen välinen ikäero ollut nopeimmillaan vain noin 15 vuotta. Asuinpaikan keskivaiheilla kylävaiheiden välinen korkeusero on n. 65-75 cm eli n. 40-50 vuotta. Luoteisosassa on n. 30 asumusta, joilla ei ole korkeuseroa ollenkaan - veden korkeus on saattanut pysytellä pidempään samana tai kylän koko on kasvanut suuremmaksi. Tervolan Törmävaaran ja Kauvonkankaan asuinpaikoilla kylän iäksi on saatu vastaavalla tavalla laskettuna 10-20 vuotta (Kotivuori 1993). Turverakennukset voivat kestää useankin vuosikymmenen (Helskog 1984; Schanche 1994), mutta ne muuttuvat epäviihtyisiksi ajan myötä.

Asumuspainanteiden muoto lähenee pyöreää tai on soikeahko. Asumusrivit eivät ole aivan lineaarisia, vaan ne noudattavat rannan suuntaa ja muotoja. Poikkeuksen tekee viiden/kuuden asumuksen ryhmä asuinpaikan luoteisosassa, joiden välissä oli kapea mahdollisesti kulkuaukkoa merkitsevä painanne; kyse olisi eräänlaisesta rivitalosta. Vastaavanlaisia "rivitaloja" on löydetty viime vuosina mm. Iijoen muinaisesta suusta.

Asumusten rakennetta ei voi tällä hetkellä vielä määrittää, koska niitä ei vielä tähän men-

nessä ole kaivauksin tutkittu. Hannu Kotivuori (1993) on rekonstruoinut kampakeraamiselle kaudelle ajoittuvan maahan kaivetun asumuksen ja todennut sen olleen kotamainen (vrt. myös Matiskainen & Jussila 1984). Kampakeraamisia asumuksia hieman nuoremmat asumukset, joista on löydetty Pöljän keramiikkaa, on todettu olleen suorakaiteen muotoisia rakennuksia, joissa on ollut puurakenteita eli kyseessä on saattanut olla jopa hirsirakennus (Karjalainen 1996). Posion Kuorikkikankaan asuinpaikalta tutkittu asumus on myös ollut suorakaiteen muotoinen (Pesonen 1996). Tällä hetkellä vaihtoehtoina ovat siis sekä kotamainen että talomainen asumus.

Asuinpaikalla olevien asumuspainanteiden koko vaihtelee 6 metristä 13 metriin. Kooltaan ne vastaavat Tervolan (Kotivuori 1993) ja Yli-Iin asumuksia, mutta ovat hieman pienempiä kuin Evijärven Isokankaan (Hiekkänen 1984) asumukset. Saimaalla tutkitut asumukset ovat olleet n. 8-9x6 m (Karjalainen 1996a; 1996b). Yli-Iistä tunnetaan tällä hetkellä kivikautinen asumus, jonka sisämitat ovat 23x11 m, ja se ajoittuu kivikauden loppupuolelle (Okkonen 1995), hieman Kankaan asumuksia nuoremmaksi.

Vuoden 1996 kaivaukset

Kun vuoden 1995 jätevedenpuhdistamon putkea kaivettiin maahan, löytyi kaivinkoneen kauhasta merkkejä punamultahaudasta (hauta 1). Kaivinkone ehti tuhota suuren osan hautaa ja osa siitä nostettiin kasaksi kuopan reunalle. Vuoden 1996 kaivaustutkimukset sijoitettiin putkilinjan ehjälle osalle (kuva 5). Kaivanto oli ehtinyt tuhota asuinpaikkaa joen törmän päältä ja myös yhden asumuspainanteen punamultahautojen alapuolelta.

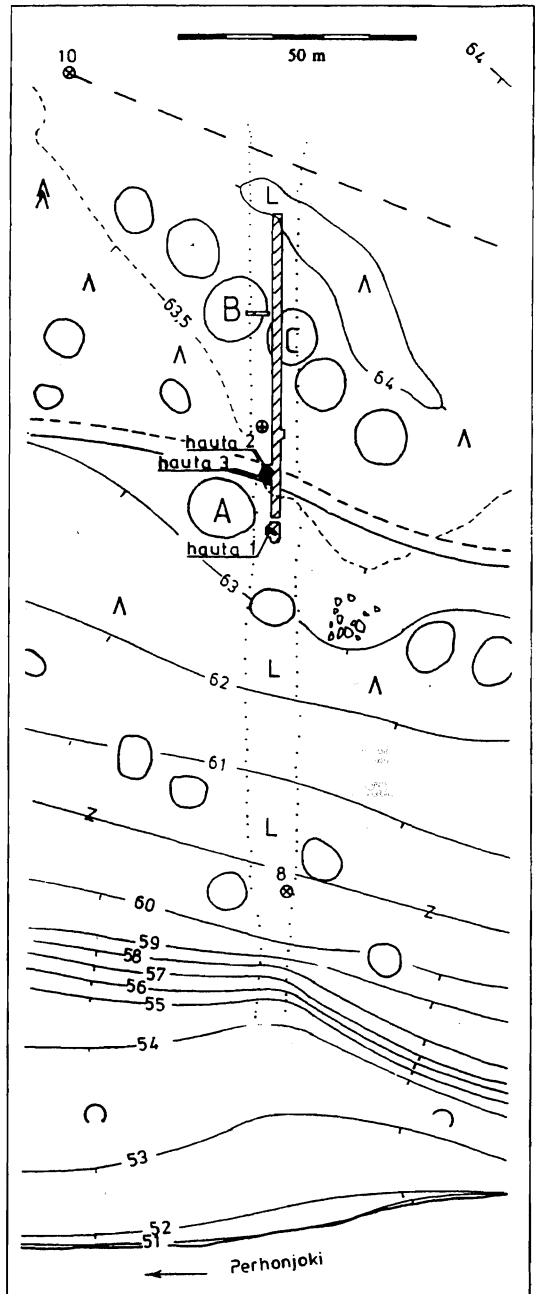
Kahden metrin levyinen kaivausalue kulki lähes etelä-pohjois-suuntaisen painannerivin välistä, sivuten suuremman painanteen vallia ja pienemmän länsiosaa. Ojan lounaispäästä tutkittiin vielä kaksi hautaa (2 ja 3) ja näiden lisäksi kahdessa kohdassa havaittiin luonnollisten kerrosten menneen rikki kaivamisen seurauksena eli alueella on vielä lisää hautoja, kokonainen kalmisto.

Asumuspainanteita kaivettaessa havaittiin selkeä horisontaalinen stratigrafia kahden painanteen välillä. Löytöjen levinneisyyskarttojen perusteella voitiin havaita ojan painanteen B vallin levittäytyneen selkeästi asumuksen C seinää vasten, minkä perusteella asumukset ovat olleet yhtä aikaa käytössä. Tämä osoittaa sen, että vaikka painanteet samassa rivissä ovatkin eri kokoisia ja eri muotoisia, ovat ne kuitenkin olleet yhtä aikaa käytössä. Painanne B on hieman suurempi kuin rivin muut painanteet ja myös hieman poissa rivin "linjasta".

Asuinpaikan löydöt

Runsaimmat asuinpaikkalöydöt tulivat haudan 1 ympäriltä ja painanteiden B ja C kohdalta. Haudan pintakerrosten löydöt kuuluvat painanteeseen C. Löydöt koostuivat tyypillisestä kampakeramiikasta, pienistä liusketaltoista, reikäkiven puolikkaasta, kvartsiesineistä ja palaneista luista. Palanut luu on kaikki hylkeen luita.

Painanteiden B ja C löydöt olivat saman-

Kuva 5. Yleiskartan yksityiskohta, piirt. K. Katiskoski.

laisia kuin haudan 1 läheltä löytyneet: tyypillistä kampakeramiikkaa (ns. huipputylyä), kynsitaltta, siimanpaino, kvartsiesineitä ja palanutta luuta. Hylkeen lisäksi tunnistettiin myös nuoren peuran (*Rangifer tarandus*) ja hauen (*Esox lucius*) luita. Peura on todennäköisemmin

Kuva 6. Saviastia asumuksesta C, kuva Museovirasto/P. Halinen.

metsäpeuraa kuin tunturipeuraa, koska tunturipeuraa tavattiin tuolloin vain Tunturi-Lapista ja metsäpeura ilmestyy Etelä-Suomen aineistoihin kampakeraamisella ajalla (Ukko-nen 1996).

Keramiikka on valmistettu asuinpaikalla, koska sen sekoiteaineena on käytetty lähes poikkeuksetta asuinpaikan maaperässä luontaisesti suuret määrät kiillepitoista hiekkaa. Painanteiden aineistoissa ei ole suuria eroja. Selkein ero on se, että painanteen C lattia-tasosta löydettiin paikalleen hajonnut astia (kuva 6), kun painanteen B keramiikka oli pieninä palasina.

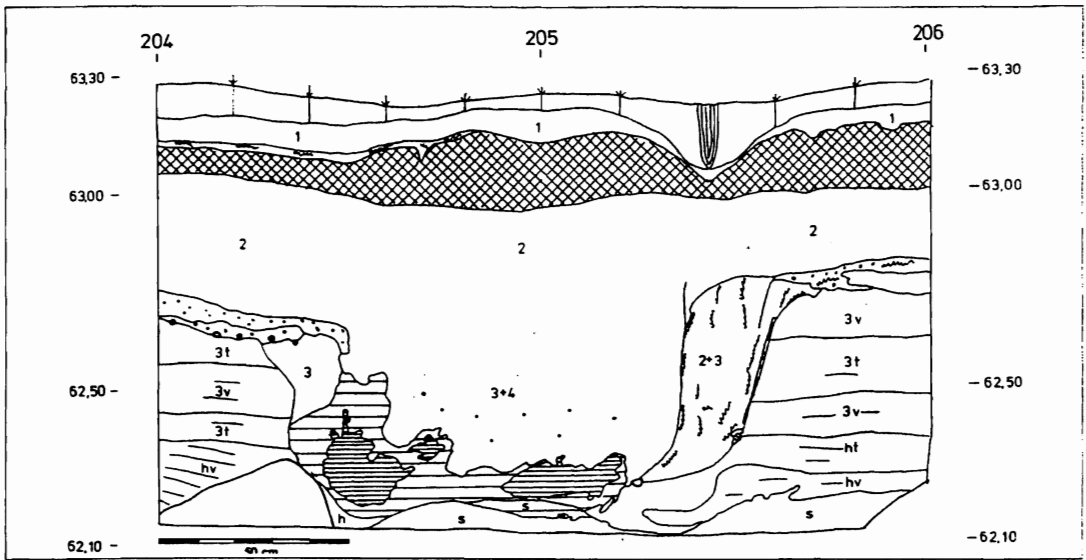
Haudat ja niiden löydöt

Tutkittuja hautoja oli kolme, joista ensimmäinen (1) löytyi vuoden 1995 syksyllä. Löytö-hetkellä kaivinkone nosti kivikirveen ja useita

meripihkariipuksia, joista osa saatiin talteen löytöhetkellä ja useita vasta seuraavana kesänä hiekkakasan seulunon yhteydessä. Haudasta oli säilynyt ehjänä noin neljännes.

Hauta oli lähes etelä-pohjois-suuntainen, tasapohjainen ja noin metrin syvyinen (kuva 7). Punamultaa oli vain haudan pohjalla ja vainajan yhteydessä. Vainajan koruista oli säilynyt paikoillaan kuuden riipuksen ketju (kuva 8), jossa vuorottelivat leveät ja kapeat riipukset. Kaikkiaan meripihkariipuksia on haudasta - seuluton hiekkakasan riipukset mukaanluettuna - vähintään 34 kpl. Laskelma perustuu katkelmallisten riipusten osalta riipusten reikien määrään; valtaosassa riipuksia on vain yksi reikä. Vainajasta ei ollut säilynyt jälke-kään; vainajan pään suuntaa ei voi varmuudella päätellä.

Hauta 2 oli pitkä, kapea ja syvä (278x63x100 cm) (kuva 9). Sen pohja oli tasainen ja seinät lähes suorat. Haudassa ei ollut pu-

Kuva 7. Haudan 1 poikittaisprofiili, viivoitettu alue punamultaa, ruudutettu kulttuurikerrosta, piirt. K. Katiskoski.

namultaa, vaan vain punertavanruskeaa hiekkaa. Myöskään yhtään löytöä ei hautatasosta tavattu. Kaikki löydöt tulivat pintakerroksista eli kulttuurikerroksesta ja täytemaasta.

Hauta 3 oli suuri (kuva 9). Sen mitat olivat 250x177x95-98 cm. Hautakuoppa oli lähes pystyseinäinen, kulmat hieman pyöristetyt ja tasapohjainen. Hautaan oli haudattu punamulta-alueiden perusteella kolme vainajaa, joista oli säilynyt vain hieman luuta - mahdollisesti sääriluun yläosa. Vainajilla oli mukanaan vain vähän esineitä: kaksi reiätöntä meripihkannappia, hioin, rombin muotoinen piinuolenkärki ja kaksi liuskerenkaan puolikasta. Punamultakuvioiden perusteella vainajien päät ovat osoittaneet eteläkaakkoon. Keskimmäinen vainaja on ollut pisin ja hänelle kuului hioin sekä ainakin toinen liuskerenkaan puolikas (toinen löytyi länsipuoleisen ja keskimmäisen rajalta). Hänen itäpuolellaan olevalla vainajalla oli mukanaan nuolenkärki. Länsipuoleisen vainajan jalkopäästä löytyi kaksi meripihkannappia.

Hautakuopat ovat poikkeuksellisen syviä verrattuna muihin Suomen alueelta löydettyihin punamultahautoihin. Tavallisesti-

han ne ovat 50-80 cm tai vieläkin matalampia (Edgren 1966; Miettinen 1992a; Vikkula 1987), kun Kankaan haudat ovat kaikki metrin syvyisiä. Muodoltaan haudat eivät poikkea muualla tutkituista haudoista (Miettinen 1992b; Rätty 1995). Lounais-Suomessa on punamullan lisäksi haudoissa tavattu laakakivistä koottuja arkkuja (Edgren 1966).

Yleensä punamultahaudat ovat yhden vainajan hautoja (Vikkula 1987), mutta joitakin useamman vainajan hautoja on myös tavattu (Engblom 1992; Miettinen 1992a). Lähes saman ikäisiä vastineita tunnetaan Tervolan Laajamaa 1:stä ja Laukaan Hartikasta.

Suomen punamultahautoissa hautakuopan suunta vaihtelee suuresti. Etelä-pohjoinen ja itä-länsi ovat olleet vallitsevat hautausuunnat (Edgren 1960; Miettinen 1992a; 1992b; Rätty 1985; Torvinen 1979; Vikkula 1987) eivätkä Kankaan hautojen suunnat poikkea tästä. Ilmansuunta ei kuitenkaan näytä olevan ratkaiseva tekijä haudan suuntaa valittaessa, vaan kalmiston topografia: haudat on yleensä kaivettu rinnettä vastaan tai mäen päälle (vrt. Suhonen 1996). Poikkeuksiakin tästä on (vrt. Vikkula 1987). Itä-länsi-suunta (länsilounais-

Kuva 8. Meripihkariipusketju haudassa 1, kuva Museovirasto/P. Halinen.

itäkoillinen) haudoille tulee säännöksi vasta rautakauden lopulla ja kristillisellä ajalla (vrt. Lehtosalo-Hilander 1982a; Katiskoski 1992).

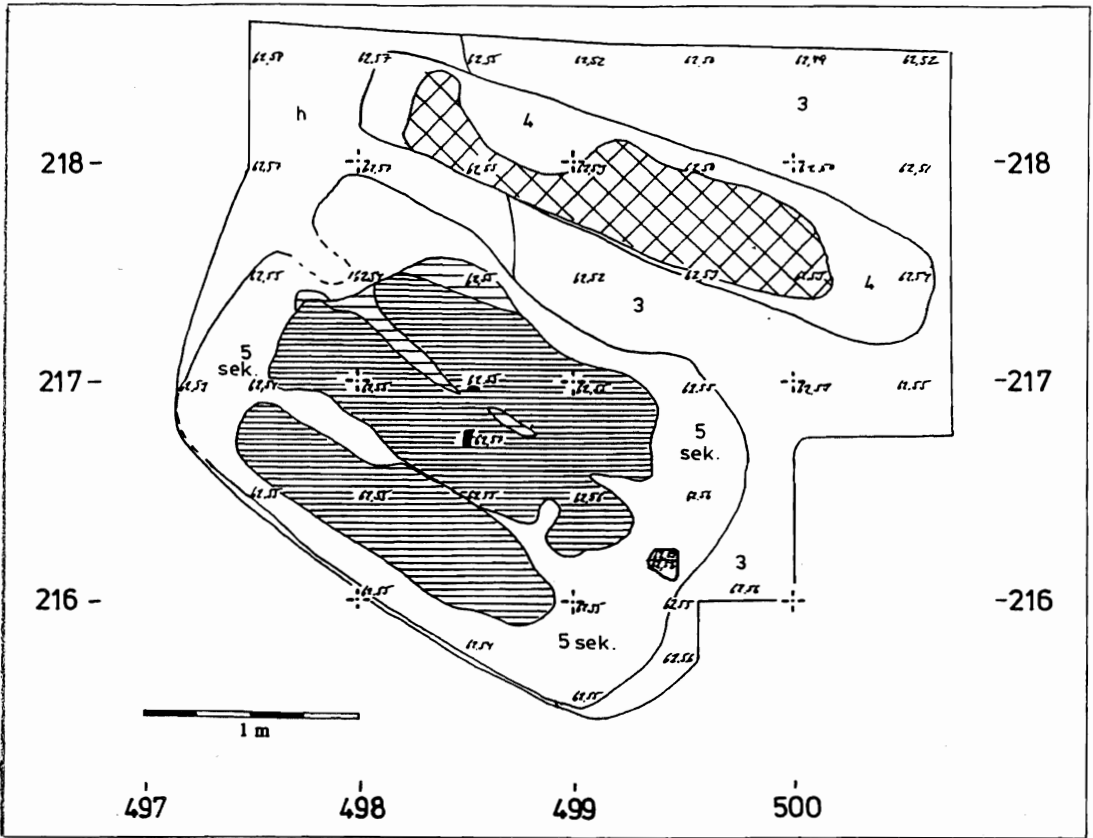
Vainajien hautaaminen asuinpaikalle tai sen välittömään läheisyyteen on varsin tavallinen ilmiö kivikaudella (Huurre 1986). Joissakin tapauksissa kivikauden kalmistot sijoitettiin saarelle, jossa ei olla asuttu (Jacobs 1995). Kankaan kalmisto on sijainnut asuinpaikalla, aivan asumuspainanteiden vieressä. On vielä tällä hetkellä tutkimatta, liittyvätkö ne vieressä olevaan (A) vai rinteessä alempana olevaan asumuspainanteeseen. Joka tapauksessa asumuksen A vallin löydöt ovat levinneet hautojen päälle.

Meripihkaesineet ovat tyypillisiä Suomen punamultahaudoissa (Miettinen 1992a; 1992b; Torvinen 1979; Edgren 1960; 1966). Riipukset ovat sekä symmetrisiä pitkänomaisia että epäsymmetrisiä. Jotkut riipukset ovat olleet uusiokäytössä: meripihkarenaasta murtuneen palan kulmat on pyöristetty ja siitä on tehty

riipus. Kolmoishaudasta löydettyssä rombinmuotoisessa nuolenkärjessä on toinen pää lyhyempi ja kapeampi, jolloin siitä muodostuu ruotomainen kavennus. Usein kärjen molemmat päät ovat symmetrisesti samanlaisia.

Asuinpaikka ja yhteisö

Tutkitut alueet olivat pieniä, mutta antoivat yhdessä kartoituksen kanssa jo tässä vaiheessa paljon tietoa asuinpaikasta ja siellä eläneistä ihmisistä. Kaikkia asumuspainanteita ei tutkittu koekaivauksin, eikä näinollen todettu asumuksiksi. Suuressa osassa - myös luoteisosan tasaisella alueella olevissa painanteissa - tavattiin huuhtoutumiskerros, minkä perusteella ne eivät ole kovinkaan nuoria. Tutkimustulosten lisäksi tärkeitä ovat niiden pohjalta heränneet uudet kysymykset, jotka panevat pohtimaan koko nuoremman kivikauden rannikko-asutuksen kuvaa uudelta pohjalta.

Kuva 9. Haudat 2 ja 3, taso 15, viivoitettu alue punamultaa, piirt. P. Halinen.

Kaikki kolme haudaa viisine vainajineen olivat toisistaan poikkeavia. Yhteisön jäseniä kohdeltiin toisiinsa nähden eri tavoin. Toinen kysymys sitten on se, onko esim. ainakin lähes 40 meripihkariipuksellisen haudan vainaja sosiaalisessa hierarkiassa ylempänä kuin muut vainajat. Yleensä näin on ollut laita sekä kivikaudella että myöhemmin rautakaudella (vrt. esim. Seger 1982; Lehtosalo-Hilander 1982b), mutta täsmällisempiä päätelmiä näin pienestä aineistosta ei voida tehdä. Hautojen samansuuntaisuus ja -syvyys viittaavat yhtäläiseen hautauskulttuuriin, jolloin hauta-antimien erot kuvastanevat myös yhteiskunnallista eroa.

Rannansiirtymiskronologian perusteella asuinpaikalla on useita eri-ikäisiä kyliä. Yhteen kylään kuului 4-7 asumusta, jotka ovat kaikki saattaneet olla asumiskäytössä. Erilaisiin käyttötarkoitukseen rakennettuja tai työnjaon poh-

jalta erilaisen löytöaineiston sisältäviä asumuksia samassa kylässä tunnetaan esim. Evijärven Isokankaalla (Hiekkänen 1984). Yhteisön kokoa ei siis voi päätellä pelkästään asumusten lukumäärän perusteella. Vaikka Isokankaan asuinpaikan sijainti Ähtäväjoen suussa olevan pitkänomaisen lahden rannalla vastaa Kankaan asuinpaikkaa, tarvitaan lisätutkimuksia kylän sisäisen rakenteen selvittämiseksi.

Eräs tärkeä kysymys asuinpaikan asemasta ympäristöön ja muihin asuinpaikkoihin nähden kohosi esille kartoitustöiden edetessä ja kaivaustulosten selvityksessä eli onko Kankaan asuinpaikka ollut sesonkiluonteinen vai ympärivuotinen asuinpaikka. Löytöaineisto viittaa sekä kesään (siimanpaino, reikäkivi, kalan ja nuoren peuran luu, keramiikan valmistus asuinpaikalla, haudat) että talveen (hylkeen luut). Asumuksen kiinteä rakenne ei suorana-

sesti viittaa sen enempää kesään kuin talveenkaan, mutta yhä enemmän maahan kaivettuja kiinteitä asumuksia on alettu pitää ympärivuotisina tai ainakin talvikauden asumuksina (Kotivuori 1993; Kotivuori 1996b; Pesonen 1996). Tulos perustuu eri puolilla Suomea tehtyjen kaivaustulosten analysointiin - pääasiassa asumuksissa tavattaviin eläinten palaneisiin luihin ja asumusten rakenteisiin sekä topografiseen sijaintiin. Kankaan asuinpaikkaa on edellä esitetyn perusteella pidettävä ympärivuotisena asuinpaikkana.

Jos asuinpaikka on ympärivuotinen, on sillä merkitystä arvioitaessa sen suhdetta ympäröivään resurssialueeseen. Yhden vesistöalueen kattavaa resurssialuetta on pidetty rannikolle ominaisena järjestelmänä (Kotivuori 1993; 1996a; Sartes 1994; Saukkonen 1994; Siiriäinen 1987). Tällaisessa järjestelmässä ei ole ollut pysyviä asuinpaikkoja, vaan väestö liikkui saariston, rannikon ja sisämaan välillä aina siirtyen uuteen paikkaan sesonkiluonteisten resurssien vaatimuksesta. Kankaan asuinpaikka ei ole kuulunut tällaiseen järjestelmään, vaan todennäköisemmin useamman vesistöalueen järjestelmään. Ympärivuotiselta keskusasukinpaikalta on tehty yhden päivän tai usean viikon - tarpeen mukaan - ravinnonhankintamatkoja. Se on mahdollistanut tehokkaan ympäristön hyödyntämisen ja ravinnon hankinnan. Tämän vuoksi asumuspainane-kyliä ei ole löydetty jokaisen joen yhteydestä, vaan valikoitujen vesistöalueiden läheisyydestä.

Lopuksi

Kaustisen Kankaan asuinpaikan tutkimukset toivat esiin mielenkiintoisen löytöaineiston, vaikka kaivaukset kattoivatkin vain asumuspainanteiden lomitse kulkevan puhdistamon vedenpoistoputken alueen. Hautojen löytöaineistot osoittivat vainajia kohdellun eri tavoin, mutta kuitenkin hautakuoppien samansuuntaisuus ja -syvyys viittasivat yhtäläiseen hautauskulttuuriin.

Asuinpaikan 135 asumuspainannetta kuvastavat jatkuvuutta alueen keskusasukinpaikkana. Ympärivuotinen kylä on sijainnut rannan tuntumassa ja rannansiirtymisen perusteella kylän asumusten ikä on ollut pienimmillään 15 vuotta ja keskimäärin 40-50 vuotta. Kylään on samalla kerralla kuulunut 4-7 asumusta, joiden keskinäisestä työnjakosuhteesta ei tällä hetkellä ole tietoa. Kankaan asuinpaikka on ollut keskuspaikkana osa laajempaa järjestelmää, jossa koko yhteisö ei ole muuttanut resurssien perässä, vaan tarvittavat sesonkiluonteiset ravintotarpeet on pyydetty sopivassa paikassa ja pyynnin jälkeen on palattu takaisin Kankaalle.

Lähteet ja kirjallisuus

- Bergström, M. 1984: Kaustinen 2 Kangas. Kivikautisen asuinpaikan koekaijaus ja kartointu. Käsikirjoitus Museoviraston ark. os. top. ark:ssa.
- Edgren, T. 1960: Kolmhaara-gravarna. *Finskt Museum 1959*.
- Edgren, T. 1966: Jäkärä-gruppen. En västfinsk kulturgrupp under yngre stenålder. *SMYA 64*.
- Engblom, L. 1992: Tervolan punamultahaudat. *Museoviraston esihistorian toimiston julkaisu N:o 2. Kentältä poimittua, kirjoitelmia arkeologian alalta*.
- Helskog, K. 1984: The Younger Stone Age Settlements in Varanger, North Norway. *Acta Borealia 1/1984*.
- Hiekkänen, M. 1984: Madenevan tyypin kodanpohjat - eräitä viitteitä kotakuntien perinteen eroista kivikautisella asuinpaikalla. *Uutta Neuvostoliiton ja Suomen arkeologiassa. III Neuvostoliittolais-suomalaisen arkeologisen symposiumin alustukset 11-15 toukokuuta 1981. (esitelmä julkaistu venäjäksi)*
- Huurre, M. 1986: Esihistoria. *Kainuun historia 1*.
- Jacobs, K. 1995: Returning to Oleni' ostrov: Social, Economic, and Skeletal Dimensions of a Boreal Forest Mesolithic Cemetery. *Journal of Anthropological Archaeology. Vol. 14, No 4, 1995*.
- Kankkunen, P. 1992: Kaustinen 2 Kangas. Kivikautisen asuinpaikka-alueen tarkistuskuopitus. Käsikirjoitus Museoviraston ark. os. top. ark:ssa.

- Karjalainen, T. 1996a: Outokumpu Sätös ja Orov Nabolok 16, talo 3. *Muinaistutkija 1/1996*.
- Karjalainen, T. 1996b: Pithouse in Outokumpu Sätös Excavated in 1992-1994. *Helsinki Paperis in Archaeology No.9*.
- Katiskoski, K. 1992: The Kirkkomäki Cemetery at Kaarina. *Fennoscandia archaeologica IX*.
- Kotivuori, H. 1993: Kivikauden asumuksia Peräpohjolassa. *Lapin maakuntamuseon julkaisuja 7. Selviytyjät*.
- Kotivuori, H. 1996a: Mietteitä alisen Kemijoen kivikauden asuinmuistoista. *Muinaistutkija 1/1996*.
- Kotivuori, H. 1996b: Pyytäjästä kaskenraivaajiksi, Rovaniemen asutus n. 6000 eKr.-1300 jKr. *Rovaniemen historia vuoteen 1721. Kotatulilta savupirtin suojaan*.
- Lehtosalo-Hilander, P.-L. 1982a: Luistari I, The Graves. *SMYA 82:1*.
- Lehtosalo-Hilander, P.-L. 1982a: Luistari III, A Burial-Ground Reflecting The Finnish Viking Age Society. *SMYA 82:3*.
- Matiskainen, H. & Jussila, T. 1984: Naarajärven kampakeraaminen asumus. *Suomen Museo 1984*.
- Miettinen, M. 1992a: Laukaan Hartikan kivikautinen kalmisto. *Keski-Suomi 19. Keski-Suomen museon julkaisuja*.
- Miettinen, M. 1992b: The Stone Age Cemetery of Hartikka in Laukaa, Central Finland. *Cultural Heritage of the Finno-Ugrians and Slavs. Papers presented by the participants in the Soviet-Finnish archaeological symposium 10-16 May 1990 in Tallinn*.
- Okkonen, J. 1995: Yli-Ii/Haukipudas Mäntyselkä N. Tarkastusraportti. Käsikirjoitus Museoviraston ark. os. top. ark:ssa.
- Pesonen, P. 1996: Posion Kuorikkikankaan asumus. *Muinaistutkija 1/1996*.
- Räty, J. 1995: The Red Ochre Graves of Vaateranta in Taipalsaari. *Fennoscandia archaeologica XII*.
- Sartes, M. 1994: Subneolithic and Neolithic Settlement Systems in South-West Finland. Discussion on Resource Areas. *Museovirasto, Arkeologian osasto, julkaisu N:o 5. Fennougri et Slavi 1992. Prehistoric enonomy and means of livelihood*.
- Saukkonen, J. 1994: Annual Cycles, Base Camps and Means of Livelihood - Stone Age Hunter-Gatherer Settlement in the Närvijoki River Area of Southern Ostrobothnia. *Museovirasto, Arkeologian osasto, julkaisu N:o 5. Fennougri et Slavi 1992. Prehistoric enonomy and means of livelihood*.
- Schanche, K. 1994: Gressbakkentuftene i Varanger. Boliger og sosial struktur rundt 2000 f. Kr. Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø.
- Sege, T. 1982: Om stenålderns jägarsamhälle: en experimentell analys av två subneolitiska gravfält i Finland. *Helsingin yliopiston arkeologian lait. Moniste n:o 29. Studia Minora*.
- Siiriäinen, A. 1987: On Archaeology and Land Uplift in Finland. *Geological Survey of Finland, Special Paper 2*.
- Suhonen, T. 1996: Rautakauden hautausuunnasta. Esitelmä pidetty Helsingin ja Turun yliopistojen arkeologian jatkokoulutusseminaarissa Suiiassa, Siuntiossa 1996.
- Torvinen, M. 1979: Liedon Kukkarkosken kivikautinen kalmisto. *Suomen Museo 1978*.
- Torvinen, M. 1983: Kaustinen. Inventointi. Käsikirjoitus Museoviraston ark. os. top. ark:ssa.
- Ukkonen, P. 1996: Osteological analysis of the Refuse Fauna in the Studies of ancient Lake Saimaa Project. *Helsinki Papers in Archaeology 8*.
- Vikkula, A. 1987: The Stone Age graves of the Nästinristi site in Laitila, SW Finland. *Suomen Museo 1986*.

PEURA KALLIOSSA

Tuija Rankama

Suomen esihistoriallisissa kalliomaalauksissa yleisesti esiintyvät hirvieläinten kuvat on perinteisesti määritetty hirveksi (esim. Kivikäs 1995; Miettinen 1986; Pohjakallio 1976; Rauhala 1976; Sarvas 1969; Sarvas & Taavitsainen 1976). Vaikka todella naturalistisia hirven kuvia on ani harvoja, määritykset voidaan perustella tiettyjen toistuvasti esiintyvien fyysisten piirteiden perusteella. Useimmiten havaitaan yksi tai useampia seuraavista tuntomerkeistä: jyrkevä vartalo, pitkät jalat, tylppä, usein alas taipuva turpa, korkea kyhmy lapojen päällä, isohkot korvat, lyhyt häntä ja selvästi merkitty leukaparta. Sarvien kuvaaminen sen sijaan on harvinaista, mikä on tulkittu siten, että kuvat esittävät naaraseläimiä (Sarvas 1969:21).

Kuvia katsellessa käy heti selväksi, ettei niiden tekijöiden tarkoituksena ole ollut maalata realistista hirvikuvaa. Kyseessä on pikemminkin semioottisessa mielessä hirven ikoni: kuva, jonka tiedetään edustavan hirveä ja jonka ei siis tarvitse olla "näköinen". Jos maalauksella kuitenkin tarkoitetaan luonnon eläintä eikä myyttistä hirveä, voidaan olettaa, ettei kuviin pitäisi sisältyä karkeita poikkeamia hirven ominaisuuksista tai käyttäytymistavoista.

Useimmat maalauksiin sisältyvät hirvet eivät itse asiassa "käyttäydy" mitenkään - lukuun ottamatta Iitin Konniveden Haukkavuoren laukkaavaa eläintä (Miettinen 1986) - vaan seistä jököttävät melko lailla perusasennossa. Huomattavan poikkeuksen tästä muodostaa Suomussalmen Hossan Väräkallio (Taavitsainen 1979; ks. myös Huurre 1986:83-85; Kivikäs 1995:87-102), jonka hirvieläimet

poikkeavat muutenkin olemukseltaan muun Suomen maalauksista: ne ovat pieniä ja ne on piirretty yksinkertaisella viivalla ilman levennystä vartalon kohdalla (Taavitsainen 1979:11). Selkeät hirven tuntomerkit, kuten leukaparta, niiltä puuttuvat. Lisäksi ne esiintyvät ryhmissä, jotka on selvästi kuvattu liikkeesä.

Nämä ominaisuudet ja myös maalauksen pohjoinen sijainti panevat miettimään - peuratutkija Montosen päinvastaisesta lausunnosta (Taavitsainen 1979:113) huolimatta - olisiko Väräkallion maalauksessa sittenkin kuvattu hirvien sijasta peuroja. Peurahan on tunnetusti hirveä pienempi eläin ja liikkuu myös hirveä useammin laumoissa. Peuran metsästyksessä voidaan lisäksi käyttää menetelmää, jossa eläinlauma ajetaan alas äkkijyrkältä kalliolta. Koska Väräkallion jyrkäne on yhä vieläkin poroille vaarallinen, voidaan ajatella sitä käytetyn jo esihistoriallisena aikana varta vasten metsästykseseen - ja voidaan ehkä jopa herättää henkiin Taavitsaisen (1979:116) hylkäämä ajatus maalauksen lähes pystysuoran hirvieläinjonon liittymisestä tällaiseen metsästystapahtumaan.

Väräkallion eläimistä eniten peuraan viittaava on kuitenkin maalausryhmään b kuuluva ns. "hyppäävä hirvi" (ks. Taavitsainen 1979:110-111, Kuva 2) - siis edellyttäen, että kuva esittää tapahtumaa luonnossa eikä myytissä. Nimenomaan metsäpeuran käytökseen kuuluu nimittäin ns. signaalihyppy, jolla eläin yksilö tiedottaa havaitsemastaan vaarasta lauman muille jäsenille ennen kuin itse ryntää pa-

koon (Helle 1982:117-122; Montonen 1974:76). Hirven käyttäytymiseen tällainen hyppy ei kuulu, eikä sitä liioin ole havaittu Fennoskandian villien tundrapeurojen sen enempää kuin puolikesyjen porojenkaan keskuudessa (Helle 1982:117; Thomson 1980: 546).

Jos värikallion "hyppäävä hirvi" onkin siis hyppäävä peura, ovat maalauksen muut saman kokoiset hirvieläimet todennäköisesti myös peuroja. Tämä tekisi Värikalliosta Suomen ainoan todetun hirvien sijasta peuroja kuvaavan kalliomaalauksen. Samalla maalaus olisi myös osana siinä koko ajan laajenevassa todisteiden ketjussa, joka osoittaa, että biologisissa julkaisuissa esiintyvä metsäpeuran Suomeen saapumisen ajoitus myöhäiskivikaudelle/pronssikaudelle (Montonen 1974:15; Heikura & al. 1985:25,39) on aivan liian myöhäinen.

Lähteet

- Heikura, K., Pulliainen, E., Danilov, P. I., Erkinaro, E., Markovsky, V. A., Bljudnik, L., Sulkava, S. & Lindgren, E. 1985: Wild forest reindeer, *Rangifer tarandus fennicus* Lönnb., its historical and recent occurrence and distribution in Finland and the Karelian ASSR (USSR) with special reference to the developments of the Kuhmo (Finland)-Kamennojezero (USSR) subpopulation. *Aquillo Ser. Zool.* 23:22-45.
- Helle, T. 1982: *Peuran ja poron jäljillä*. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Huurre, M. 1986: Esihistoria. *Kainuun historia I:5-200*. Kajaani.
- Kivikäs, P. 1995: *Kalliomaalaukset, muinainen kuva-arkisto*. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Miettinen, T. 1986: Konniveden Haukkavuoden kalliomaalaus. *Iskos* 6:109-112.
- Montonen, M. 1974: Suomen peura. WSOY. Porvoo.
- Pohjakallio, L. 1976: "Koloveden kansallispuiston" esihistorialliset kalliomaalaukset. *Suomen luonto 1/1976*: 36-38.
- Rauhala, P. 1976: Enonkosken Kurtinniemen "luolamaalaus". *Suomen Museo 1976*:53-58.
- Sarvas, P. 1969: Die Felsmalerei von Astuvansalmi. *Suomen Museo 1969*:5-33.
- Sarvas, P. ja Taavitsainen, J.-P. 1976: Kalliomaalauksia Lemiltä ja Ristiinasta. *Suomen Museo 1976*:30-52.
- Taavitsainen, J.-P. 1979: Suomussalmen Värikallio. *Kotiseutu 3-4/1979*:109-117.
- Thomson, B. R. 1980: Behaviour differences between reindeer and caribou (*Rangifer tarandus* L.). Reimers, E., Gaare, E. & Skjenneberg, S. (toim.), *Proceedings of the 2nd International Reindeer/Caribou Symposium, Røros, Norway, 1979*:545-549. Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk. Trondheim.

RISTIINAN INVENTOINTI 1996 - FIBULAN JA HELSINGIN YLIOPISTON ARKEOLOGIAN LAITOKSEN YHTEISTYÖ

Teemu Mökkönen

Syksyllä 1995 Helsingin yliopiston arkeologian opiskelijoiden ainejärjestö Fibula esitti toivomuksen inventointiopetuksen aloittamisesta allekirjoittaneen aloitteesta. Inventointiajatukseen tiimoilta otettiin yhteyttä arkeologian laitoksen henkilökuntaan, jonka kanssa keskusteltiin käytännön järjestelyistä. Arkeologian laitos piti ajatusta hyvänä, ja hanke päätettiin toteuttaa kokeilumielessä kevätlukukaudella 1996 järjestettävän kenttätutkimuskurssin yhteydessä.

Kun päätös inventoinnin järjestämisestä oli tehty, alettiin miettiä inventointikohdetta. Syksyllä 1995 Fibula otti yhteyttä useisiin aiempaa inventointikokemusta omaaviin henkilöihin, ja kysyi heidän halukkuuttaan tulla inventoinnin kenttäosuudelle ryhmänvetäjiksi. Samalla heiltä kysyttiin ehdotuksia inventointikohteesta. Useista eri vaihtoehdoista inventointikohteeksi päätettiin valita Mika Lavennon ehdottama Ristiinan kunta. Syynä Ristiinan valintaan olivat laitoksen intressien lisäksi lähinnä käytännön seikat, kuten esim. suhteellisen hyvät kulkuyhteydet, helppo majoituksen järjestäminen ja kohteiden monipuolisuus.

Inventoinnin järjestämiselle oli selvä tilaus. Arkeologian opinnoissa ei ole aiemmin ollut minkäänlaista opetusta uusien muinaisjäännösten tunnistamiseen maastossa, minkä takia opiskelijoilla on ollut mahdollisuus hankkia inventointikokemusta etupäässä vain hakeutumalla harjoittelijaksi esimerkiksi maakuntamuseoiden inventointeihin. Opetuksessa ei ole

ollut myöskään opintojaksoa, jossa olisi käsitelty inventoinnin esivalmisteluja ja raportin laadintaa. Niinpä osanottajamäärä oli suuri. Valmisteluihin, kenttätöihin ja raportin laatimiseen osallistui lähes kolmekymmentä arkeologian opiskelijaa.

Inventoinnin tavoitteet ja valmistelu

Opetuksellisena tavoitteena oli käydä läpi inventointiin liittyvää metodiikkaa ja ongelma-kohtia sekä antaa osanottajille valmiudet itsenäiseen inventoinnin suunnitteluun ja toteuttamiseen. Inventoinnin suunnittelu tehtiin kevätlukukaudella 1996 järjestetyn kenttätutkimuskurssin yhteydessä. Kurssin opetuksesta ja suunnittelun ohjauksesta vastasivat Mika Lavento (FM) ja Tuija Kirkinen (FM). Lisäksi kurssilla oli myös useita vierailevia luennoitsijoita.

Inventoinnin suunnittelu aloitettiin jakamalla kurssin osanottajat heidän oman kiinnostuksensa mukaan neljään inventointiryhmään: kivikauden, varhaismetallikauden, rautakauden ja historiallisen ajan ryhmään. Jokainen ryhmä valmisti kevään kuluessa inventointisuunnitelmansa itsenäisesti, ja valmiit suunnitelmat esitettiin kenttätutkimuskurssin lopuksi. Kevään aikana julkaistiin paikallisessa lehdesä myös kysely muinaisjäännöksistä ja irtolöydöistä, joka avulla saatiinkin muutamia ilmoituksia.

Työskentely kentällä ja jälkityöt

Kenttätöihin käytettiin viisi päivää (15.-20.5. 1996). Kuitenkin käytännössä aktiivista inventointiaikaa oli vain neljä päivää, sillä matkat Ristiinaan nipistivät oman osuutensa sekä alku- että loppupäästä. Lisäksi yhtenä päivänä tiheä lumipyry teki työskentelystä lähes mahdotonta.

Kentällä työskentely toteutettiin ennalta suunnitellun ryhmäjaon mukaisesti. Eri aikakausien inventointiryhmillä oli kullakin mukanaan yksi kokeneempi ryhmänvetäjä. Ryhmänvetäjän tehtävänä oli lähinnä toimia neuvonantajana ongelmatilanteissa.

Jälkityöt tehtiin syyslukukaudella 1996. Inventointiraportissa päätettiin seurata suunnittelussa ja kentällä käytettyä ryhmäjakoa. Jokainen ryhmä vastasi oman aikakautensa jälkitöistä ja raportin laatimisesta. Jälkitöiden organisoinnista ja raportin kirjoittamisesta vastasivat opiskelijat Minna Koivikko ja Teemu Mökkönen. Inventoinnin tulokset tallennettiin myös SOAR-tietokantaan, johon myös aiemmat Ristiinan inventointitulokset ovat tallennettuina.

Inventoinnin tulokset ja ongelmat

Inventoinnin tuloksia voi pitää tyydyttävänä. Uusia kohteita rekisteröitiin seuraavasti: 4 kivikautista asuinpaikkaa, 1 varhaimetallikautinen asuinpaikka, 1 ajoittamaton röykkiö, 2 ajoittamatonta kivilatomusta, 4 pyyntikuoppakohdetta, 1 ajoittamaton kvartsilöytöpaikka, 1 mahdollinen kuppikallio, 1 ajoittamaton lasihelmien löytöpaikka ja 1 mahdollisesti rautakautisen keramiikan löytöpaikka.

Työskentely ei kuitenkaan sujunut ongelmitta. Melkein kaikissa inventoinnin vaiheissa osanottajien suuri määrä tuotti hankaluuksia. Hyötyä inventointiryhmien suuresta koosta oli ainoastaan peltojen pintapoinninnassa. Lisäksi osanottajien jakautuminen eri aikakausien ryhmiin oli epäsuhtainen, minkä takia inventointi tuotti huomattavasti enemmän töitä pienille ryhmille, toisaalta taas suurissa ryhmissä työ-

kentely hajosi liikaakin. Kentällä vaikeuksia tuotti suurien ryhmien kuljetus paikasta toiseen. Epäkohtana voi pitää myös aikakausiin sidottua ryhmäjakoa, jonka seurauksena jokaisen ryhmän inventointialueena oli koko kunta. Tämän takia siirtymämatkoista tuli välillä kohtuuttoman pitkiä ja aikaa kului hukkaan. Myöskään ryhmänvetäjien mukanaolo ei sujunut ongelmitta. Osa ryhmänvetäjistä ei ehtinyt tutustua opiskelijoiden tekemiin inventointisuunnitelmiin ennen kentälle lähtöä. Opiskelijoiden puolelta esitettiin kritiikkiä myös siitä, ettei kaikkia ryhmänvetäjiä ollut mahdollista tavata kertaakaan jälkityövaiheen aikana.

Kokemattomuus vaikeutti työskentelyä eniten jälkityövaiheessa. Jälkitöistä vastaavilla opiskelijoilla ei ollut täyttä selvyttä siitä, mitkä ovat Museoviraston tarkat vaatimukset inventointiraportin suhteen. Raportin tekstiosuuksien ja liitteiden yhdenmukaistaminen ei onnistunut, vaikka pelisäännöistä oli sovittu. Jälkitöissä oli havaittavissa myös väsymistä, minkä takia kentällä hyvin tehdyt muistiinpanot eivät siirtyneet raporttiin yhtä hyvinä. Opiskelijoiden turhautumista aiheutti myös koko inventoinnin suuritoisuus suhteessa siitä saataviin opintoviikkoihin.

Inventoinnin ansiosta saatiin uusia muinaisjäännöksiä tutkimuksen ja suojelun piiriin. Tutkimuksellista hyötyä Ristiinan inventoinnista on arkeologian laitokselle, joka sai inventoinnin kautta mahdollisuuden lisätä tietojaan kunnasta, jossa se on järjestänyt opetuskaivaukset kahtena vuotena. Inventoinnista on hyötyä myös Tuija Kirkisen myöhäisrautakauden tutkimuksille.

Museovirastolla inventointiraporttiin on oltu sekä tyytyväisiä että tyytymättömiä. Syynä tyytymättömyyteen oli lähinnä raportin sisäisen aikakausijakoa seuraavan rakenteen mukanaan tuomat arkistotekniset epäkohdat sekä tietty epäloogisuus. Joka tapauksessa arkeologian laitos ja opiskelijat olivat tyytyväisiä kokeiluun. Nyt inventointi on otettu mukaan opetusohjelman syventäviin opintoihin. Viime vuoden erheistä on pyritty ottamaan opiksi, ja tämän kevään inventointi suuntautuu Kesälahdelle.

Liisa arkeologian ihmemaassa

Jouko Rätty

Lewis Carroll kirjoitti kirjansa "Liisa ihme-
maassa" vuonna 1865. Satu alkaa, kun Liisa
näkee valkoisen kanin, joka tuijottaa kelloaan
ja hokee hätäisenä olevansa myöhässä. Liisa
lähtee seuraamaan kania ja tipahtaakin sen pe-
rässä kaninkoloon. Kolon päässä olevasta huo-
neesta aukeaa ovi ihmeelliseen puutarhaan...
Liisalle tapahtuu ihmemaassa kaikkea mielen-
kiintoista. Hän tapaa Hullun Hatuntekijän,
Murmelin ja Hassun Jäniksen, jotka istuvat tee-
pöydän ääressä vaihdellen kuppejaan, sillä aika
oli pysähtynyt, eikä tiskiaikakaan koskaan tul-
lut... Satu jatkuu ja elää, niin kuin sen tuleekin
tehdä... Me rakastamme tarinoita ja satuja, sekä
eläimiä - minäkin.

Kesän lopuksi päätin perinteisen
kesätyösuhteeni arkeologisilla kaivauksilla.
Vuosien mittaan olen kaivausten ja tarkastus-
matkojen yhteydessä saanut tehdä tuttavuutta
monenlaisten eläinten kanssa - niin minä kuin
tutkimusryhmämme muutkin jäsenet. Eräänä
kesänä, laakakiviladellmaa avatessamme, näytti
siitä yht'äkkiä lennähtävän lentoon kaksi
suruvaippaa. Ne kisailivat keskenään hetken,
ennen kuin häipyivät kaupunkimetsään yhtä yl-
lättäen kuin olivat ilmestyneetkin. Ja yhden
röykkiöhaudan pohjalle päästyämme teimme
tuttavuutta 22:n latomuksessa asustavan
sisiliskon kanssa, kaikki samalla kertaa... ne ja
me.

Kerran inventointimatalla tulini metsä-
seudulla kesäasumuksena käytetyn torpan pi-
haan. Vastasatanut lumi oli maassa. Torpan ta-
kaa juoksi kovaa vauhtia, läheltä autoa ja nope-
asti ohi koirasusilauma, johon tosin silloin kuu-
lui vain kaksi eläintä: etummaisena susi ja pe-
rässään koira. Kahtena seuraavana vuonna lä-

hellä asuva tuttavaperhe menetti pelto-
laitumella olleesta lammasmaastaan muuta-
man elikon. Ja parisen vuotta myöhemmin vä-
hän pohjoisempaan, Pohjanmaan puolella,
koirasusilaumojen susia ja villiintyneitä koiria
metsästettiin jo ihan tosissaan.

Seuraavan vuoden syksyllä olin
inventointimatalla polkupyörällä. Pysähtyes-
säni metsäalueella ruokailemaan tien sivuun,
huomasin suomenajokoiran jolkuttelevan pe-
rässäni. Se pysähtyi tie penkalle aterioimaan
kanssani. Tutki reppuni sisällön sekä söi kaikki
evääni, niin leivät, lenkkimakkarat kuin
suklaatkin... Koira oli tullut nälkäisenä epäon-
nisesta hirvenajosta. Yhteisen taukomme jäl-
keen erosimme kavereina, niinpä epäonni vai-
vasi enää yksin metsästäjää... Koira jatkoi mat-
kaansa kohti kylää, jonne minäkin pikapuoliin
saavuini. Ja sain polkea pyörääni kovempaa
ehdiäkseni alta pois, sillä kylän reunamilta oli
tulossa kokonainen räksyttävä koiralauma koh-
ti minua. Kaverini ei ollut pitänyt yhteistä
salaisuuttamme, vaan oli kertonut toisille
kavereilleen helpoista eväistä...

Viime kesän tarkastusmatkalla tietä varoen
ylittävä kettu katsoi molempiin suuntiin ja
päättyi, huomaten autoni, palata turvallisesti ta-
kaisin metsään. Viikon päästä huomasin sa-
moilla seuduilla pienen koiranpennun uteliaasti
istuvan tien laidalla ja katselevan
lähestymistäni. Juuri kun olin autolla varovasti
ohittamassa istuvaa koiraa, lähti tämä lujaa
vauhtia samaan suuntaan kilpaillemaan kanssa-
ni. Viime hetkessä tajusin, että pennulla oli
korkeat, suipot korvat ja pitkä, tuuhea häntä.
Pentu se kyllä oli, nätti ketunpoika.

Tarinoita olisi monia muitakin... Olemme-

pa nähneet eräällä kaivauksella sellaisenkin ihmehen, kuinka käärme kiipesi kalliolta puuhun...

Eläinrakkaana ihmisenä olen tullut eläinten kanssa toimeen, mutta toisille arkeologiset eläimet ovat aiheuttaneet hankaluksiakin. Heinäkuussa 1996 - kesän ensimmäisenä kaivauskohteessamme - huomaamatta käteen saatu punkin purema aiheutti imusolmuketulehduksen yhdelle sekä jalkaan tullut purema halvautti osittain toisen mukana olleista työtovereistamme. Syyskuuisena iltapäivänä en ulkosalla todennut liikkeellä yhtään kärpistä tai hyttystä, sillä ilma oli jo syksyisen viileä. Mutta en nähnyt myöskään sitä, kuinka isokokoinen ampiainen otti suoran tähtäyksen ja pisti kaivauksen viimeisenä päivänä auttamaan tullutta, jo kolmatta epäonnekasta arkeologian harrastajaamme niskaan. Kuulin vain pahan

ähkäisyn ja näin niskaan nopeasti ilmestyvän kolmisenttisen, pyöreän ja kipeän paukaman. Keskellä sitä oli ampiaisen tekemä reikä.

Jo yli satavuotias satu Liisasta ihmemaassa jatkuu tänään elinvoimaisena teattereissa, mutta myös satunäyttelyinä kirjastoissa ja museoissa. Oma fabulani arkeologisista eläimistä saa toivottavasti myös jatkoa: toivoisin törmääväni ainakin karhuun, Porin vaakuna-eläimeen. Enkä ihmettelisi, jos karhu jossain käänteessä ilmaantuisikin tutkimaan avatun röykkiön lukuisia muurahaispesiä ja niiden harjullisia munia. Jotenkin asiaan kuuluu, etten vuosien kokemuksen vuoksi myöskään yhtään ihmetellyt tämän päivän eläimiä tai tapahtumia. Ei minun tarvinnut, sillä olin varautunut kaikkeen. Olihan syyskuun 13. päivä ja perjantai... Lopuksi: ampiainen sai sekin rangaistuksensa, se kuoli...

Sen pituinen se.

Hus & Gård. Hus & gård i det förurbana samhället

Hannu-Matti Wahl

Rapport från ett sektorsforskningsprojekt vid Riksantikvarieämbetet. Projektledning: Ola Kyhlberg. Redaktion: Hans Göthberg, Ola Kyhlberg, Ann Vinberg. Katalog, Skrifter nr 13 (329 s) ja Artiklar, Skrifter nr 14 (197 s). Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. 1995. Stockholm.

Pelastuskaivaustutkimusten nopea laajeneminen Ruotsissa 1960-luvun loppupuolelta lähtien on tuottanut valtavan määrän arkeologista aineistoa. Tähän aineistoon liittyy myös suuri määrä talojäänteitä mesoliitiselä kivikaudelta keskiajan loppuvaiheisiin saakka.

Tietomäärä kaivauksissa löydettyistä talojäänteistä kasvoi nopeasti 1970- ja 1980-luvuilla, mutta julkaistua koostetta taloista ei kuitenkaan ollut käytettävissä ja uusinta tietoa tutkituista talojäänteistä oli vaikeasti saatavissa. Tämän ongelman pohjalta aloitettiin tutkimusprojekti "Hus & gård i det förurbana samhället" vuonna 1989. Projektiin on osallistunut noin kuutisenkymmentä arkeologia ja kaksikymmentä arkeologian parissa työskentelevää laitosta. Projektiryhmällä oli projektin päätösvuoteen 1994 mennessä saapunut tiedot noin 600 dokumentoidusta talojäänteestä (kokonaismäärä on noin 800 talojäänteiden tietämillä).

Hus & gård - projektiin kuului kolme osaa; arkeologisten talojäänteiden tutkimustilan esittely, tietokannan muodostaminen tutkituista talojäännöksistä (n. 600 dokumentoitua talojäännöstä) ja lopuksi talojäänteitä käsittelevä julkaisu. Projekti oli myös pitkälti arkeologiseen talo- tai rakennustutkimukseen liittyneen laajan perustutkimuksen soveltamista ja koostamista.

Vuonna 1995 ilmestyi kaksi projektijulkaisua, ensimmäisen käsittäessä noin 250

näistä dokumentoiduista taloista (skrifter nr 13) ja siihen liittyvä artikkeliosa (skrifter nr 14), jossa talojäänteitä tarkastellaan arkeologisenä kohteena eri näkökulmista.

Hus & gård, katalog

Luettelo-osa (Skrifter nr 13) sisältää alussa lyhyen selostuksen käytetystä tietokanta-kaavakkeesta. Siihen perehtyminen helpottaa runsaasti tietoa sisältävän luettelon lukemista. Kaavakkeessa on perustiedot talojäänteiden sijainnista maakunnittain, Skoonesta Norrlantiin, karttaja topografiset tiedot sekä tehdyt tutkimukset. Tämän jälkeen on tiedot tutkituista taloista / talonpohjista sekä muu arkeologinen informaatio. Luettelon jokaista sivua hallitsee talojäänteestä tulkittu pohjapiirros ja siihen liittyvät C14 - ajoitukset. Koko luettelon laaja ja monipuolinen sisältö noin 250 talojäänteeseen ja 16 talokokonaisuutta käsittävine tasopiirustuksineen antavat monipuolisen kuvan rakentamisen muutoksista alueellisesti ja eri aikakausina.

Käsikirjana luettelo-osa on käyttökelpoinen (joskaan ei kenttäkäyttöön soveltuva) ja mielenkiintoinen rakennus- ja asuinpaikkatutkimuksesta kiinnostuneelle arkeologille ajanjaksosta riippumatta. Tiedot jokaisesta esitetystä talojäänteestä löytyvät nopeasti.

Luettelossa esitetyt talojäänteet ovat pääsääntöisesti tulleet esiin pelastuskaivausten yh-

teydessä tehdyissä tutkimuksissa, joten tämä seikka on luonnollisesti vaikuttanut talojen ajalliseen keskittymiseen. Painopiste on keskimmaisella ja nuoremmalla rautakaudella johtuen siitä, että infrastruktuurin muutoksiin liittyneet tie- ja ratatyöt ovat halkoneet juuri näihin ajanjaksoihin liittyviä alueita. Vanhimmat talojäänteet ovat mesoliittiselta kivilaudelta ja nuorimmat uuden ajan alusta, joten kaikki saavat jotakin. Onpa muutamissa tutkituissa kohteissa samalta kaivausalueelta löytyneitä talojäänteitä aina neoliittisen kivilauden alusta varhaiskeskiaikaan saakka.

Luetteloon liittyvät rakennukset ovat jokaisen tutkijan tulkinta tutkitusta talo- tai rakennusjäänteestä ja esitetyssä pohjakaavassa on otettu mukaan vain se mikä voidaan arkeologisesti todentaa kuuluneeksi esitettyyn rakennusjäänteeseen. Suomea ajatellen erityisesti Itä-Ruotsin (Uppland, Södermanland) ja Norrlannin talonjäänteet voivat antaa uutta ja mielenkiintoista tietoa Suomen arkeologiseen rakennustutkimukseen.

Hus & gård, artikeldel

Artikkeliosaa (Skrifter nr 14) sisältää kahdeksan artikkelia, joiden aihe vaihtelee. Ulf Säfvestad kirjoittaa kriittisessä talotutkimushistoriikissaan "Husforskning i Sverige 1950-1994" talotutkimuksesta vuodesta 1950 lähtien. Se antaa monipuolisen kuvan siitä, kuinka käsitys esihistoriallisesta talosta on muuttunut vajaan viidenkymmenen vuoden kuluessa ja kuinka yksittäisistä taloista aluksi tuli kansainvälisestikin käytettyjä esimerkkejä (esim. Vallhagar Gotlannissa), kunnes sitten 1980-luvulta lähtien talojäänteiden määrä kasvoi niin suureksi, että voitiin havaita jo alueellisia ja ajallisia eroja rakentamisessa.

Mats Larsson käsittelee artikkelissaan "Förhistoriska och tidigmedeltida hus i södra Sverige" esihistoriallisia ja varhaiskeskiaikaisia talojäänteitä kronologisessa järjestyksessä vanhimmasta nuorimpaan ja keskittyy lähinnä kaksi- ja kolmilaivaisten rakennusten kronolo-

giaan ja morfologiaan. Hän vertaa myös löytyneitä talojäänteitä Tanskan vastaaviin jäänteisiin. Painopiste artikkelissa on neoliittisen kivilauden ja pronssikauden talojäänteissä, mutta antaa havainnollisen kuvan talorakentamisen muutoksista Etelä-Ruotsissa aina varhaiskeskiaikaan asti.

Hans Göthberg kirjoittaa puolestaan "Huskronologi i Mälaramrådet, på Gotland och Öland..." artikkelissaan Mälärin alueen, Gotlannin ja Öölannin talojäänteistä kivi-, pronssi- ja rautakaudella. Artikkelin nimi on hieman harhaanjohtava, sillä siinä käsitellään pääasiassa rautakautisia ja varhaiskeskiaikaisia rakennuksia. Artikkelin tärkein sisältö on se, että siinä käsitellään rautakaudella talorakentamisessa tapahtunutta muutosprosessia, joka alkaa nuoremman roomalaisen rautakauden lopulla ja jatkuu merovingiajan alkupuolelle. Göthberg käsittelee myös asuinpaikan jatkuvuutta sekä viikinkiaikaisten asuinpaikkojen ja varhaiskeskiaikaisten kylätonttien suhdetta toisiinsa. Länsi-Suomen rautakautisen talotutkimuksen kannalta tämä on ehkä julkaisun merkittävin artikkeli.

Lars Liedgren kirjoittaa monipuolisesti omassa artikkelissaan "Förhistoriska huslämningar i Norrland" Norrlannin esihistoriallisista talojäänteistä. Ajallisesti talo- ja kotajäänteet käsittävät varsin pitkän ajanjakson. Vanhimmat rakennus(kota-)jäänteet ovat 7000 vuoden takaa Norrlannin sisämaasta. Varhaisimmat rautakautiset (kolmilaivaiset) rakennukset ovat vanhemmalta roomalaiselta rautakaudelta. Liedgren käsittelee artikkelissaan myös saamelaisiin liittyviä rakennusjäänteitä (mm. stalotomter). Tämä artikkeli on Sisä- ja Pohjois-Suomen kannalta kiinnostavin.

Ann Vinbergin artikkeli "Hus som arkeologisk källa" käsittelee arkeologisen talotutkimuksen ehkä tärkeintä kysymystä eli talojääntettä arkeologisena tietolähteenä. Talojäänteen arvo tietolähteenä riippuu monesta eri tekijästä; talokonstruktiosta, talon käyttöiästä, sen tuhoutumiseen liittyvistä seikoista (tulipalo, hylkääminen), myöhempien aikojen toiminnasta kuten maanviljelystä jne. Tärkeä tietoläh-

teen arvoon vaikuttava tekijä on myös se kuinka kaivaukset tehdään. Talostahan on yleensä jäljellä vain ne osat, varsinkin maanviljelysseuduilla, jotka on kaivettu maahan (paalunjäljet, liesikuopat jne). Jo kentällä on saatava talon eri osien toiminnot selville, talon mittasuhteet jne. Tämä artikkeli on talotutkimusmetodia ajatellen mielenkiintoinen ja siinä on asiatietoa, jonka jokaisen talotutkimuksesta kiinnostuneen on luettava.

Mats Burströmin artikkeli "Gårdstankar" pohtii taloa ja siihen liittyviä kysymyksiä teoreettiselta kannalta ja myös sitä kuinka talo on käsitteenä ymmärretty. Eräänä mielenkiintoisena kohtana on mm. se miten arkeologit helposti heijastavat oman aikansa käsityksiä menneiden aikojen rakentamiseen ja asumiseen ja miten se puolestaan vaikuttaa arkeologiseen tulkintaan.

Artikkeliosan päättää projektijohtaja Ola Kyhlbergin uusia ideoita hakeva artikkeli, joka on eräänlainen yhteenveto julkaisun muista artikkeleista ja samalla uusia mahdollisuuksia ar-

keologiseen talotutkimukseen hakeva visio-näärinen kirjoitelma. Tämä on ideoiden hakijalle antoisa artikkeli.

Kokonaisuudessaan molemmat julkaisut ovat talo- ja asuinpaikkatutkimuksesta kiinnostuneelle arkeologille hyödyllisiä ja tarpeellisia teoksia. Luettelo-osa kattaa varsin monipuolisesti erityyppiset talojäänteet, onhan perusmateriaali käsittänyt noin 600 talojäännettä ja tämä osa on myös asuinpaikoilla kenttätöitä tekevälle arkeologille tietynlainen perusteos. Artikkeliosassa on useita monipuolisia ja ajatuksia herättäviä artikkeleita. Molemmissa julkaisuissa on myös kattavat kirjallisuusluettelot, jotka lisäävät teosten käyttöarvoa.

Itse tähän projektiin osallistuneena olen tietenkin hieman jäävi arvostelevaan näitä julkaisuja. Puolustan itseäni kuitenkin toteamalla, että ne ovat ainoat tällä hetkellä saatavissa olevat teokset, jotka näin monipuolisesti käsittelevät arkeologista talotutkimusta myös Itämeren aluetta ajatellen.

Kjersti Schanche: Gressbakketuftene i Varanger

Hilkka Oksala

Kjersti Schanche: Gressbakkentuftene i Varanger. Boliger og sosial struktur rundt 2000 f.Kr. Institutt for samfunnsvitenskap. Universitetet i Tromsø 1994.

Gressbakken-tyyppisiä kivikauden loppuvaiheen asumuksia ja niiden asukkaita Varangin vuonolla käsittelevä teos on järjestyksessä toinen väitös Tromssan yliopiston arkeologian virallisen opetuksen historiassa vuodesta 1972 alkaen (Simonsen 1972: 29; ks. myös Storli 1991). Omalla tavallaan tutkimus muodostaa tekijänsä henkilökohtaisen läpileikkauksen pohjoisnorjalaisen arkeologian koulutuksen sisällöstä. Tutkimus on suoritettu n. kolmen vuoden aikana päätoimisesti, kun kaikki vaiheet, ts. inventointi, kaivaukset ja teoreettinen työ ovat saaneet rahoituksen Norjan tutkimusneuvostolta sekä kahdelta säätiöltä. Jatkuva kontakti työn ohjaajaan (Bjørnar Olsen) on ollut tiivis, ja aiheen typologinen rajaus on pysynyt tiukkana.

Ns. nuorempi kivikausi (4500-1800 e.Kr.) muodostaa Pohjois-Norjan esihistorian tutkituimman jakson. Norjalainen tutkimus- asenne painottaakin esihistorian kirjoituksen ja tulkintojen jatkuvaa uusimistarvetta kullekin ajalle ymmärrettävään muotoon. Tutkittavaa ja lukemattomia näkökulmia riittää, eikä päällekkäisyyden pelkoa näytä esiintyvän.

Finnmarkin rannikon asutusta koskevat tutkimustulokset pohjautuvat selkeästi muista erottuvan talonpohjatyyppin analyysiin. Jäänteitä tunnetaan lännestä alkaen Finnmarkin Söröyalta aina Kuollan niemimaalle saakka idässä. Talonpohjat on kaivettu maahan, ja niitä ympäröi vahvat soikeat tai suorakaidemaiset vallit. Alueellaan ne ovat kivikauden kookkaimpia asumusjäänteitä sisämittojen

vaihdellessa 6-10 x 4-6 m:n välillä. Valleissa esiintyy aukkoja merkkeinä ovista tai lisärakennuksista. Päähuone on kaivauksissa osoittautunut suorakaiteen muotoiseksi, ja siellä on ollut kaksi pitkittäin rinnakkaista kivettyä liettä. Pitkällä etusivun vallilla (kohti rantaa) on ollut tunkiokasoja, joista on löytynyt runsaasti luuaineistoa. Tutkimus käsittää yhteensä 57 tällaista vallipainanneryhmää, joista 16 sijaitsee vertailualueella Porsangin vuonolla, loput Varangilla. Tekijä on laskenut täältä n. 220 vallipainannetta, joista useimmat sijoittuvat alle 10 ryhmiin, vain kahdessa kohteessa on yli 20 talonpohjaa. Kumpikin rykelmä sijaitsee omalla puolellaan vuonoa, toinen etelässä ja toinen pohjoisessa.

Gressbakken-jäänteet 'keksittiin' jo vuosisadan alussa, ja niiden ensimmäisiä tutkijoita olivat mm. Väinö Tanner (1928) ja Sakari Pälsi Kalastajasaarennolla 1920-luvulla. Norjassa tutkimuksen aloitti Nummedal (1937) seuraavalla vuosikymmenellä. Gjessing (1942) esitti jäänteiden kuuluneen puolinomadiseen talviasutukseen. Simonsen (mm. 1961) puolestaan piti jäänteitä suurperheiden asumuksina. Tällainen "maalikylämalli" hyväksyttiin 1970-luvulle saakka, jolloin tarkennetut radiohiiliajoitukset johtivat kysymyksiin rakenteiden saman- tai eri-ikäisyyksistä. Tulkinnoissa päädyttiin pieniin asuinpaikkoihin, jotka edustivat yksinkertaisesti organisoitunutta haja-asutusta. Keskustelu 1980-luvulla siirtyi Gressbakken-asutuksen mahdolliseen ympäri- vuotisuuteen ja yhteisölliseen monimuotoisuuteen.

teen, ns. kompleksisuuteen (ks. myös Schanche 1995).

Schanche on halunnut analysoida Gressbakken-ihmisten yhteisöä sisäisesti, sen organisoitumista ajassa ja tilassa. Hän on tavoitellut ihmisten omaa käsitystä ympäristöstään ja todellisuudestaan. Hän kysyy, keitä Gressbakken-talojen käyttäjät olivat, miksi talokoko kasvoi kohti kivikauden loppua, miksi niiden käyttö päättyi niin pian?

Menetelmänä on käytetty arkeologisia perusanalyseja, kuten aineiston kuvailua, maantieteellisiä jakoja, sijaintien, jäänteiden muotojen, kokojen, irtaimiston levintöjen, osteologisten aineistojen jakautumien sekä ajoitustulosten arviointeja. Aineisto on kerätty kartoittamalla asuinkenttiä sekä kokoamalla uusia radiohiilinäytteitä. Kahdessa kohteessa suoritettiin kaivaukset.

Analyysi etenee teorianmuodostukseen, joka on tiukasti kytketty esitettyihin kysymyksiin. Schanche suhtautuu kriittisesti perinteiseen käsitykseen keräilijä-pyynntiyhteisöjen yksinkertaisuudesta ja 'tahdottomasta' luontoriippuvuudesta, sekä teknis-taloudellisten kysymysten 'ekofunktionalistiseen' painotukseen kulttuurisen muutosprosessin päätekijänä. Etnohistoriallisten analogioiden käyttöä hän puoltaa kriittisen systemaattisesti ja ensisijaisesti omassa kulttuurisessa kontekstissaan hyödynnettyinä, tässä tapauksessa suhteessa alueen saamelaiseen traditioon. Lisäksi hän vetoaa muidenkin sirkumpolaaristen kansojen asumismuotoihin. Hän haluaa tuoda esiin tutkijansa kulttuurin vähemmän mitattavia oloja, kuten yhteiskuntasuhteita, uskomuksia ja maailmankuvaa.

Teorian toisena pääongelmana on materiaalisuuden kulttuurin suhde yhteisönsä merkitysten symbolismina. Schanche tarkastelee sosiaalisen ja kulttuurisen identiteetin rakentumista koskevia teorioita päätyen näkemykseen yhteiskunnasta tuloksena yksilöiden toiminnasta. Hän käyttää Giddensin teoriaa yhteiskunnan rakentumisesta ja suhteesta sosiaalisten ja kulttuuristen olojen muutoksiin. Muutosten taustalla ovat rakenteiden, ts. yhteisön normien

ja sääntöjen väliset vastakkaisuudet, jotka aiheuttavat sosiaalisia konfliktitilanteita. Muutokset lähtevät myös kontakteista muihin, ulkopuolisiin yhteisöihin johtaen erityisesti kulttuurisilla reuna-alueilla tietoisuuteen vaihtoehtoisista todellisuuskäsityksistä. Myös luonnonolojen vaihtelulla on merkitystä pyynntiyhteisöjen kulttuuria muuttavana tekijänä. Sosiaalisia, etnisiä rajoja voidaan korostaa materiaalien symbolien kautta erityisesti sosiaalisen paineen, kuten vinoutuneiden valtasuhteiden tai taloudellisen kilpailun yhteydessä. Materiaalinen kulttuuri järjestyy siten fyysiseen ympäristöön ja sosiaaliseen tilaan, jonka kulttuurinen merkitys symbolisoituu myös asunnossa. Arkkitehtuurikin voi viestittää ideologiaa, valtaa, kontrollia, sosiaalista erilaisuutta, maailmankuvaa, ryhmäsidonnaisuutta, arvovalintoja. Teorioissa on hyödynnetty Giddensin lisäksi etenkin Barthin, Bourdieun, Cohenin, Eliaden ja Lefebvren sosiologisia tekstejä.

Kokonaiskuva Gressbakken-yhteisöistä etenee makrotasolta mikroyksiköihin. Asumusjänteet jakautuvat kahteen eri alueyhteisöön, nimittäin Varangin vuonon pohjoispuolelle ja pohjukkaan, ja toisaalta vuonon eteläosan läntisimpiin pieniin sivuvuonoihin. Kummallakin alueella oli yksi suuri asuinpaikka jonkinlaisena aluekeskuksena, ja kumpakin ympäröi n. 100 asumusjäännettä pienempinä ryhminä. Asukasluvun Schanche laski vuonossa suhteellisen suureksi, sillä ajoitusten perusteella useimmat asumukset vaikuttavat olleen samanaikaisesti käytössä. Kuhunkin taloon on mahtunut 10-20 henkilöä. Siten kummallakin alueella väkiluku parhaimmillaan on voinut olla 500-750 henkilöä. Asumusjäänteiden levintäkuva muistuttaa historialliselta ajalta tunnettua saamelaista Näätämön ja Varangin siida-jakoa, mikä saattaisi viitata niiden näinkin varhaiseen alkuperään. Paatsjoella lienee ollut kolmas Gressbakken-asutuskeskittymä sisämaassa, ja Porsangin vuonolla neljäs.

Luanalyysi osoitti asukkaiden hyödyntäneen niin meren kuin sisämaan resursseja monipuolisesti, mikä viittaa suhteellisen ympäri-

vuotiseen asutukseen. Tämä olisi ollut väkiluvun ohella syynä talokoon kasvuun. Näiden seikkojen Schanche olettaa lisänneen väen konfliktialttiutta, josta viitteinä olisivat tunkiokasoista tehdyt ihmisluulöydöt.

Asutusrakennetta Schanche pitää suhteellisen hierarkisena: alueittaiset Gressbakken-yhteisöt jakautuivat pienempiin organisaatio-
tasoihin, joista kukin asuinpaikka edusti paikallisyhteisöä ja kukin talojäänne yhtä taloutta. Näissä saattoi asua useitakin monilapsisia ydinperheitä. Alueellisella yhteisöllä oli johtaja, jolla olisi ollut tehtävänänsä kontrolloida ylituotantoon pohjautunutta tavaroiden jakelua seremoniatyyppisten kokoontumisten yhteydessä. Uskonnollisia johtajia olisivat olleet shamaanit. Analogioiden perusteella yhteisössä on voinut esiintyä orjuutta. Taloudellinen erikoistuminen on ollut mahdollista yksilöiden erityistaitojen pohjalta, kuten esim. liuskesevät, keramiikantekijät, kauppiat. Luonnonresursseja hyödyntäneet ryhmät lienevät perustuneet sukupuolten ja ikäryhmien väliseen työnjakoon: marjastajat ja sisävesikalastajat olisivat olleet naisia, kun taas mm. valaanpyynti olisi kuulunut miehille. Peuran ajopyyntiin ovat voineet osallistua sekä miehet, naiset että lapset. Kaivauksissa tunkiosta löytynyt kuparitikari sekä muut kulttuuripiirteet (esim. Lovozero-keramiikka) osoittavat yhteisöjen ulkoisen kontaktiverkon suuntautuneen erityisesti kaakkoon.

Viimeisessä jaksossa tarkastellaan Gressbakken-talotyyppiä materiaalsen kulttuurin sosiaalisena ilmaisijana, statuksen tai yhteenkuuluvuuden viestijänä, pohtimalla materiaalsen rakenteiden suhteita talon käyttöön funktionaalisesti ja symbolisesti, kuten mahdollisena etnisena merkinä ulospäin. Schanche on rekonstruoinut talon paperille etnografisten analogioiden avulla. Talorekonstruktio on sittemmin toteutettu modernina mukaelmana Varangin saamelaimuseorakennuksessa Gressbakken-asutuksen ydinalueella Uuniemen (Unjarga/Nesseby) kunnassa. Talotyyppille löytyy vastineita muilta arktisilta ja subarktisilta seuduilta, mutta Finnmarkissa

Gressbakken-talon juuret näyttäisivät olevan paikallisessa rakennusperinteessä. Selviä vastineita löytyy kuitenkin Keski-Venäjältä, mikä tukee edellä havaittujen kulttuurikontaktien suuntaa. Siirtolaisuudesta ei ole kyse, sillä irtain löydöstö perustuu selvästi paikallisiin raaka-aineisiin ja tuotantoon. Talot olisivat symbolisoineet yhteisön ideaalista rakennetta: asumusten yhtenäisyys olisi liittynyt yhteiskunnan luokitusjärjestelmään. Esim. kaksoisliesien symmetria voisi merkitä ja symbolisoida tilajaon kulttuurisia vastakkaisuuksia, jakoa miesten ja naisten puoleen. Talon etuseinän tunkioilla on voinut olla rituaalinen luonne. Talossa on voinut olla pyhä paikka. Myös funktionaaliset selitykset ovat päteviä: ovet saattoivat toimia pakoreitteinä vihollisen hyökätessä, sivuhuoneita on voitu käyttää esim. varastoina. Talojen suorakaiteisuus merkitsi luonnon ja kulttuurin vastakkainasettelua. Schanchen mielestä talot korostivat ulospäin kulttuurisia aluerajoja, joten ne ovat voineet vaikuttaa etnisen ryhmän syntymiseen. Hän ei kuitenkaan keskustele materiaalsen kulttuurin ja mahdollisten (muinaisten) etnisten rajojen vastaavuuksista: ihmisen perustarpeisiin liittyvä asumus ehkä ensisijaisesti pyrkii olemaan funktionaalinen, mutta sen symbolinen ja kulttuurinen viesti ulospäin - aikalaisten lisäksi meille - lienee vasta sekundaarinen. Keitä olivat ne lähialueiden asukkaat samaan aikaan, joille talojen käyttöaikana olisi ollut tarvetta viestittää juuri etnistä identiteettiä? Olisiko esim. arkkitehtuuri jo tuolloin voinut olla samankaltainen instituutio kuin meidän kulttuurissamme? Materiaalinen kulttuuri voi sinänsä heijastaa muitakin ryhmä- ja paikallisidentiteettejä ja -ideoita kuin etnisyyttä, jossa nykyaikana merkittäviä psykologisia tunnuksia ovat esim. kieli tai pukeutuminen, korujen käyttö sekä taiteellinen ilmaisu.

Gressbakken-talojen käytön lähes yhtäkkistä loppumista n. 1800 e.Kr. Schanche selittää niin rakenteellisista, kulttuurisista kuin taloudellisistakin muutoksista käsin. Sellaisia olivat yhteiskunnan sisäiset konfliktit, ehkä polttopuunkin loppuminen, sekä siirtyminen

meriresurssien käytöstä painotetusti sisämaan riistan hyödyntämiseen vastikkeena metallin saannille sisämaa-asutuksen tiivistyessä kivi- ja varhaismetallikauden vaihteessa. Talot menettivät merkitystään sosiaalisessa rakentumisessa siirryttäessä sittemmin pienempiin asustustyyppeihin.

Väitöskirja tarjoaa hyvän vertailuaineiston Pohjois-Fennoskandinaviassa vast'ikään vauhdittuneelle kivikauden asumusten ja asuintapojen tutkimukselle (vrt. Muinaistutkija 1/1996). Kuitenkin tarkemmat vertailut samanlaiseen lähialueiden asutukseen olisivat olleet paikallaan - viittaukset tuoreeseen pohjoismaiseen alan tutkimukseen puuttuvat. Tämä olisi voinut antaa lisävaloa Gressbakken-talojen syntyyn ja käytön loppumiseen sekä etnisiin kytkentöihin. Schanchen kirjoitustyyliä voidaan kuvata esseistiseksi: lähteiden käyttö on suhteellisen väljää, eikä suoria viittauksia esim. museokokoelmiin esiinny. Ilmaisua on toteavaa, lähes populaaria ja siksi teoreettisuudessaankin ymmärrettävää.

Viittaukset:

- Gjessing, G. 1942: Yngre steinalder i Nord-Norge. *Institutt for Sammenlignende Kulturforskning B XXXIX.*
- Nummedal, A. 1937: Yngre steinaldersfunn fra Nyelven og Karlebotn i Østfinnmark. *Universitetets Oldsaksamlings Årbok 1935-36.* 69-131.

- Schanche, K. 1995: Var det store landsbyboplasser i Finnmark I yngre steinalder? Debattelegg med utgangspunkt i bosetningsspor fra ca. 2000 f.Kr. *Arkeologiske Skrifter No. 8 - 1995.* Universitetet i Bergen. 174-186.
- Simonsen, P. 1961: Varanger-funnene II. *Tromsø Museums Skrifter VII:2.*
- Simonsen, P. 1972: Institusjonen og dens menn gjennom 100 år - en oversikt. *Museum og universitet.* Jubileumsskrift til Tromsø Museum 1872-1972. Red. Ørnulv Vorren. Tromsø. 15-37.
- Storli, I. 1991: "Stallo"-boplassene. Et tolkningsforslag basert på undersøkelser i Lönsdalen, Saltfjellet. *Stensilserie B nr 31.* *Institutt for samfunnsvitenskap.* Tromsø.
- Tanner, V. 1928: Om Petsamo-kustlapparnas sägner om forntida underjordiska boningar, s.k. jennam.vuolas.-kuatt. *Finskt Museum 1928.* 1-24.

Aseiden kalistelua jähmeässä yhteisössä

Sirkku Pihlman ja

Kristiina Korkeakoski-Väisänen

Vainionmäki - A Merovingian Period Cemetery in Laitila, Finland. Editor Paula Purhonen. National Board of Antiquities 1996. Kirjoittajat: Paula Purhonen, Jyri Saukkonen, Helena Ranta, Tuukka Talvio, Leena Söyrinki-Harmo, Anna-Liisa Hirviluoto, Tarja Formisto, Tuula Heikkurinen-Montell, Marianne Schauman-Lönnqvist.

Suomen arkeologia on saanut poikkeuksellisen näyttävän yksittäisen kaivauskohteen julkaisun. Se avaa Laitilan Vainionmäen vuosina 1985-94 tutkitun kalmiston tutkijoiden käytöön ja esittää ensimmäiset - toivottavasti ei viimeiset - tulkinnot myös haudanneesta yhteisöstä ja sen maailmankuvasta. On ilahduttavaa, että Museovirastossa on mahdollista ehkä suorastaan virkatyönä saattaa suurempikin kaivausurakka julkaisun asteelle. Olisi kiinnostavaa kuulla, millaisia kriisejä ja onnistumisen kokemuksia työn eri vaiheissa on koettu.

Paikan nimi on tuottanut tutkijille ylitsepääsemättömän ongelman - toisille se on Vidilän toisille Kodjalan Vainionmäki. Paikkakuntalaiset tuntevat mäen jollakin vallan muulla nimellä. Arkeologit valitsevat kohteen nimen itse eri mahdollisuuksista - niin tässäkin. Nimestä saisi kuitenkin vallita yksimielisyys samassa teoksessa.

Tutkimusten tavoitteena oli ilmeisesti varhaisesta vaiheesta alkaen saada reippaasti aikaa julkaisu. Se, että aikaa kului kaiken kaikkiaan toistakymmentä vuotta, johtuu silmäänpistävästä taloudellisten resurssien puutteesta kenttätyövaiheessa. Toisin kuin viraston töissä yleensä, kyseessä ei ollut pelastuskaivaus, vaan tutkimus, joka viraston oli resurssoitava itse tai hyväntahtoisten ja innostuneiden yhteistyötahojen avulla. Tutki-

musta kannusti kohteen esinerikkaus ja arvioitu eheys. Kenttätyöt lienevät venyneet paljon pidemmiksi kuin alunperin arvioitiin. Sen seurauksena muodostuneita pieniä lappukaivauksia oli vaikea yhdistää toisiinsa täsmällisesti Jyri Saukkosen ankarista ponnisteluista huolimatta. Hyvänä puolena kaivausten hitaudessa voisi nähdä sen, että konservoitava esineistö jakaantui näin monen vuoden osalle eikä tukkinut täysin Kansallismuseon alimitoitettua konservointilaitosta.

Julkaisun ensimmäiseksi tavoitteeksi on ilmoitettu mahdollisimman perusteellinen aineistojulkaisu ja kohteen kuvaus. Tässä on enimmäkseen onnistuttu oikein hyvin. Metalliesineiden kuvat ovat selkeät ja esteettiset. Jotakin huomautuksia voidaan esittää: Keramiikan mustavalkopiirroksista ei välity kovin relevanttia tietoa keramiikantutkijoille: väri- tai ainakin mutavalkovalokuvat olisivat olleet tarpeen. Keihäänkärkien leikkaukset ovat jostain syystä unohtuneet, vaikka keihäänlehden paksaus ja sen vaihtelu lehden eri osissa antaa relevanttia kronologista, alueellista ja funktionaalista informaatiota. Kirjoittajat eivät täysin tunne toistensa tekstejä. Joku on kai ollut mattimyöhäinen. Tästä seuraa tietysti ristiriitaisuuksia ja epäyhtenäisyyttä eri osien välille (Formisto / Heikkurinen-Montell), mutta haitanneeko tuo, pikemminkin se lisää kiin-

nostusta.

Kaivausten sisäisestä slangista lienee jäänyt kalmiston lounaislaidan lähellä sijaitsevan kiven nimeksi keskuskivi. Tämä hämmentää lukijaa kerran jos toisenkin, kun sanallisesti hahmotellaan esim. löydöstön sijaintia kalmistossa, eikä "keskuskiven ympärillä" ole ollenkaan sama kuin "keskiosassa", keskuskiven eteläpuoleinen osa kalmistoa on tuhoutunut, mutta hautaukset keskittyvät kalmiston eteläosaan.

Havaintoaineiston jakautuman esittelyt kuvaavat sekavuudessaan kalmistoa ja kenttäyöteknikkaa oivasti: esineiden levintä, luiden levintä ja rakenteet eivät sovittaudu yhteen eikä selkeää kuvaa tai selkeää tulkintaa näiden suhteesta saada. Hienoinen epäily vaivaa lukijaa: onko eri elementtien yhteensovittamattomuus hautaus- vai kaivaustavan syytä? Kallistuisimme hautautapaan, mutta olisimme suoneet paremmat kaivausedellytykset ja rohkeamman tutkimusotteen kentällä. Mikä mielekäs tulkinta tai metodinen perusta voisi olla käytetynlaisilla kaivauskerroksen, hautauksen ja suljetun löydön käsitteillä, kun mikään niistä ei oikein toimi kyseisessä yhteydessä? Hautaus tarkoittaa s. 94 esitetyn määritelmän mukaan keskittymää, jossa on ihmisluita ja esineitä, jotka muodostavat selkeän ryppään. Hautauksiksi ei näin voida määritellä kalmistoon hajalleen ripoteltua, erityisesti naisiin liittyvää aineistoa. Terminologiassa olisi hiomista - siis myös analyttisissä käsitteissä. Toivottavasti Vainionmäen kokemukset antavat pontta metodiikan ja dokumentaation kehittämislle polttokalmistokaivauksilla.

Julkaisu tarjoaa aineistoa esineellisen perustutkimuksen uudelle tulemiselle. Uuden esinetutkimuksen lähtökohtana eivät tosin voi olla vain klassiset luokittelut. Ensi kertaa saamme huolellisesti dokumentoitua tietoa polttohautauksiin liittyvistä kyntö- ja uhrirituaaleista, kiitos sen, että kaivausta jatkettiin kalmiston ydinhauta-alueen ulkopuolelle. Ruumishautauksen löytyminen oli merkittävää. Leena Söyrinki-Harmon esitys kalmiston muodostumisen prosessista on ansiokas ja

osoittaa dokumentaatiossa kohdatut ongelmat samoin kuin kalmistorakenteen vaikeatulkintaisuuden, mutta myös sen, missä onnistuttiin: Kalmistoon liittyvien aiemmin tuntemattomien rituaalijälkien esiin saamisessa ja sen selvittämisessä, onko polttokalmisto todella vain rituaalialue vai sekoitus eri aikaisia eri elämäntiloihin liittyneitä toiminta-alueita.

Toisena tavoitteena oli haudanneen yhteisön sosiaalisen rakenteen sekä yhteisön sisäisten ja ulkoisten suhteiden analysointi. Erityisesti piti huomio kohdistaa piirteisiin, jotka valaisisivat naisten ja lasten asemaa yhteisössä. Tutkimuksessa oli tarkoitus hahmottaa yhteisöstä malli, joka olisi testattavissa (s. 18) - luotiinko sellaista? Testattavaa mallia ei nähdäkseni saatu aikaan, eikä naisten ja lasten asemaakaan onnistuttu valaisemaan. Siitä ongelmasta ei päästy yli, että naisten ja miesten erilaista hautauskäsittelyä ei voida oikopäätä kvantifioida eriarvoisuudeksi. Nykyiseen hautauksen tulkintakaavaan kuuluu, että rikkaasti varustetut haudat merkitsevät haudatun epävakaa (korkean) yhteisöllisen aseman vakiinnuttamispyrkimyksiä. Tällöin olisi syytä kokeilla myös tulkintaa, että naisten (jatkuvasti) vaatimattomat hautaukset merkitsisivät heidän yhteisöllisen asemansa vakautta, joka ei kaipaakaan korostusta. Paula Purhonen esittää nasevan muotoilun: naisilta ja lapsilta puuttuu yhteisössä julkisuusarvo. Tämä ei tarkoita sitä, että heiltä puuttusi arvo tai asema yhteisön keskiössä.

Se että vain osa talonväkeä on ilmeisesti saanut tunnetunlaisen hautauksen, ei aiheuta erityisiä pohdintoja: asia käsitetään ehkä itsestäänselvyydeksi ja toisaalta sellaiseksi, jota ei voida aineiston puuttuessa tutkia. Eräänlaisen itsestäänselvyyden asteen lienee saavuttanut käsitys siitä, että länsisuomalaisen rautakautisen yhteisön perusyksikkö oli laajentumaperhe. Koska monen sukupolven talouksien ei voi olettaa olleen kovin yleisiä, tarkoitettaneen laajentumaperheellä jonkinlaista suurperhettä, jossa sisarusten ydinperheet muodostavat yhteisen talouden. Tällaisen laajentumaperhekäsityksen tarjoaa meille esim. Deborah

Shepherd väitöskirjassaan *Funerary Ritual and Symbolism* (1996). Perhe- tai talousyksikön laatua rautakautisessa Virossa pohtii myös Walter Lang väitöskirjassaan *Muistne Rävåla* (1996) päätyen perustellen käsitykseen, että rautakautisen yhteisön perusyksikkö oli ydinperhe lisättyä siihen riippuvuussuhteessa olevilla suhteellisen oikeudettomilla jäsenillä (jotka saattoivat olla talon aikuisia lapsia tai muuta palvelusväkeä?).

Sukulaisuusjärjestelmä on tärkeä yhteisön tekijä. Patrilineaarisen suvun yhteiskunnallista merkitystä on Unto Salo korostanut useissa kirjoituksissaan. Skandinaavisessa klassikossa *Familjeliv i Norden* David Gaunt (1983 ja 1996) hahmottelee pohjoismaisen - myös suomalaisen - yhteiskunnan sukulaisuusjärjestelmää, jossa sukulaisuus lasketaan sekä äidin että isän linjaa myöten, joka on täällä hänen mukaansa niin vanha kuin on mahdollista tietää. Tällaiseen sukulaisuusjärjestelmään kuuluu sukulaisuussiteiden löysyys ja heikkous: perheen jokaisella sukupolvella on toinen toisistaan poikkeava sukulaisverkosto. Tällaisissa olosuhteissa on aina epävarmaa, mihin sukuryhmään voi vastakkainasettelutilanteessa tukeutua. Toisaalta maksimaalistuu kunkin yksilön sukulaisten määrä, mistä on hyötyä liikuttaessa ja etsittäessä majapaikkaa esim. metsästyks- ja kaupparetkillä. Kaukainen sukulaisuus on oletettava lähtökohta monissa epäselvissä henkilösuhteissa ja muodollinen vieraanvaraisuus vieraita kohtaan on normina. Perimysjärjestys sen sijaa on näissä yhteisöissä problemaattinen. Sukuyhteiskunnasta (ättesamhälle) ei siis olisi ollut kysymys muinaisessa Pohjolassa. Suku ei taannut turvaa vaan turvan takasi liittolaisuus esim. paikallisen pikkukuninkaan kanssa. Tällaisesta liittolaisuussuhteesta Keski-Ruotsin kuninkaaseen Marianne Schauman-Lönnqvist tekee päätelmiä Vainionmäen ja muiden loistomiekkoja käsittävien lounaissuomalaisen kalmistojen perusteella. Gauntin hahmottaman löyhän sukulaisuusinstituution taustaa vasten tulkinta saisi lisää uskottavuutta.

Itse esineistöä käytetään melko vähän

teoksen sosiaalisissa tulkinnoissa: materiaali-julkaisuosuutta ei todellakaan hyödynnetä täysin palkein vielä tässä tutkimuksessa. Tutkimus huutaa jatkoa - onneksi. Esitetyt tulkinnat näytävät olevan suhteellisen riippumattomia paikan esineistön erityisluonteesta. Silmiinpistävin piirre - vain muutamalla lauseella käsitelty - on kalmiston (ase)hautaesineistön uskomaton monotonisuus. kalmistossa on erotettu 13 asehautaa ja esineistössä on 11 miekkaa 1/hauta), 15 keihäänkärkeä, joista 7 angoa, 5 skramasaksia (1/hauta), 9 kilvenkupuraa (1/hauta), 7 kuolaimet ja ainakin 4 pinsetit. Sekä autaesineiden monotonisuus, miekan, kilven ja keihään kombinaation dominoivuus, korujen vähäisyys aseiden yhteydessä että aserunsaus toistuvat monessa lounaissuomalaisessa kalmistossa jo varhaisemmalla merovinkiajalla: rityisesti rannikonläheisillä alueilla ja Eurassa ja Köyliössä. Kyseessä oli tuolloin Sirku Pihlmanin väitöskirjassaan *Kansainvarellus- ja varhaismerovinkiajan aseet Suomessa* (1990) esittämän tulkinnan mukaan se, että yhteisössä erottui keskinäistä yhtenäisyyttään ja voimaansa korostava eliitti rannikonläheisillä alueilla. Yhtenäisyys rituaalissa olisi tässä tapauksessa normatiivista ja yksittäisen haudan tai kalmistonkaan hautaesineiden kirjaimellista kääntämistä yhteisölliseksi asemaksi tulisi varoa. Pihlmanin tulkinnan mukaan kyseinen normatiivinen asehautaustapa 500-luvun jälkipuolella on osoituksena pyrkimyksistä saada lounaisranikko kokonaisuutena yhtenäiseen poliittiseen hallintaan kun läntisen Itämeren piirin voimakkeudet olivat laajentamassa poliittista valtaansa. Jospa tässä todella onnistuttin 600-luvun kuluessa ja rannikon talonpojat tulivat osaksi vasallijärjestelmää, jonka keskuspaikka oli Upsalassa? He olisivat kuitenkin säilyttäneet selkeän lounaissuomalaisen paikallisidentiteettinsä.

Jotenkin samaa monotoniana kuin aseet jatkavat vielä kalmiston 9 kuutiokiveä, 6 kivi-kiekkoa, 8 tasavarsisolkea, 6 rapusolkea, noin 6 koverankuperaa rannerengasta, naisten hautoihin (pitäisi kai sanoa asehautojen vastaparina koruhautoihin) säännöllisesti kuuluvat

ketjunpätkät ja niiden puuttuminen asehaudoista, koiran luiden esiintyminen kaikissa erotetuissa hautauksissa, niin naisten kuin miesten, koru- kuin asehaudoissa.

Vertailussa samanaikaisten kalmistojen kanssa Vainionmäki pärjää hyvin ja Marianne Schauman-Lönnqvist voikin todeta, että Vakka-Suomi erottuu aserunsaudessaan ja -laadussaan poliittisesti Suomen keskeisenä ja sisäisen valtataistelun riivaamana alueena. Jos Upsalan kuningas huolehti osaltaan siitä, että hänen vasallinsa meren tällä puolen olivat hyvin varustettuja, ei vakkasuomalaisen yhteisön sisäisestä kilpailusta ehkä kuitenkaan ollut kysymys.

Kolmantena teoksen tavoitteena oli hautausrituaalien uskonnollisen taustan ja maailmankuvan selvittely. Rohkea ja innokkaasti rönsyilevä onkin Paula Purhosen osuus hautausavoista, uskonnosta ja yhteisöstä. Uskonnolla Purhonen tarkoittanee yhteisöllistä uskomusjärjestelmää ja yhteisöllisiin riittäkäytäntöihin liittyviä maailmankuvallisia teki-joita?

Hänen lähtökohtansa on uskontofenomenologinen. Samankaltaisissa ympäristöissä samanlaisella taloudellisella perustalla elävien yhteisöjen uskonnolliset ideat muistuttavat toinen toisiaan, kuuluvat samaan tyyppiin. Tämä on arkeologian kannalta periaatteessa hedelmällinen lähtökohta - näin yleistyksiä ja tulkin-toja syntyy ja siirtyy. Anna-Leena Siikala on kuitenkin painottanut, ettei tämä käsitys pelaa enää maatalousyhteisöissä ja niiden monimut-

kaisissa rakenteissa. Purhonen tekee sen ehkä liian uskaliaan johtopäätöksen, että ne päätelmät, joita Vainionmäen yhteisöstä voidaan tehdä, voitaisiin myös yleistää koskemaan Suomen kaikkia merovinkiaikaisia maatalousyhteisöjä. Tämä on samankaltaista liioittelua kuin Euran Luistarin näkeminen suomalaisen viikinkiajan yhteiskunnan edustavana näytteenä. Käytännössä tulee kuitenkin tapahtumaan niin, että yksi hyvin tutkittu ja julkaistu kohde saa mielissämme prototyypin aseman, joka leimaa koko "suomalaista" ko. ajan yhteiskuntaa suhteettoman suurella painoarvolla, riippumatta tutkimuksen julkaisijan tarkoitteista.

Suurenmoisen vaikutuksen teki maisemarekonstruktio (kuva 11), josta tosin on kiittäminen lähinnä Geologian tutkimuskeskusta. Erityisen innoittavaa on järvien rekonstruointi. Järvet ovat keskeisessä asemassa Vakka-Suomen muinaismaisemassa, mutta se ei ole käynyt ilmi arkeologisissa yhteyksissä aiemmin julkaistuista kartoista. Jostain kumman syystä keskeistä Valkojärveä ei kuitenkaan ole rekonstruoitu pedologisesti, vaan sen rannat on piirretty saman 10 m:n käyrän mukaan kuin meren ranta. Kuitenkin tiedämme, että järvi vielä 1800-luvulla oli laajempi kuin 10 m:n käyrän rajaama alue.

Kiitos kirjasta, toivottavasti se saa jatkoa muista kohteista, vähän vaatimattomammistakin. Ja, toivottavasti se on innoittajana rautakauden yhteiskuntaan kohdistuvalle uudelle tutkimusaallolle.

Kansallismuseon luentosalissa järjestettiin Arkeologisen seuran vuosikokouksen jälkeen 22.2.1997 seminaari metallinilmaisimen käytöstä arkeologiassa. Seminaarissa esitelmöivät Torsten Edgren, Timo Miettinen ja Pentti Koi-vunen. Milton Nuñez piti seminaarin alussa aiheeseen johdattelevan puheenvuoron. Nuñezin toiveena oli, että metallinilmaisimen käytölle saataisiin ohjeelliset suuntaviivat, joita arkeologit noudattaisivat.

Torsten Edgren esitelmöi Hiittisten Kyrksundetin rautakautisen kohteen tutkimuksista vuosina 1993-96. Kyseessä on "case-study", jossa on käytetty metallinilmaisinta runsaasti, koska se on ollut ainoa tapa Hiittisissä löytää kiinteiden rakenteiden ja muiden arkeologisten havaintojen vähäisyyden vuoksi merkkejä muinaisjäänöksestä. Metallinilmaisimen käyttöön liittyvät ongelmat on ratkaistu tapauskohtaisesti kokemuksen tuoman tiedon valossa.

Kyrksundet sijaitsee Suomenlahden saaristossa alueella, jossa on vähän aluskasvillisuutta ja joka on erittäin kalliosta. Aikaisemmin Suomen arkeologinen tutkimus oli esittänyt, ettei saaristossa ole ollut pysyvää asutusta rautakaudella. Tapani Tuovinen on ollut asiasta toista mieltä. Kyrksundet on tunnistettu yhdeksi tanskalaisen keskiaikaisen purjehdusoppaan, itineraarin, kohteeksi. Paikalla sijainnutta kappelia on C. O. Nordman kaivanut 1930-luvun lopussa. Paikkakuntalainen insinööri oli löytänyt Kyrksundetista n. 550 metrin pituiselta alueelta esineitä, joita lehdistössä pidettiin merovingiaikaisina. Myöhemmin löydöt tunnistettiin myöhäisrautakautisiksi asuin-/kaup-

papaikkalöydöiksi. Alue oli kaavoitettu vapaa-ajan asuntoalueeksi.

Alueella tehtiin v. 1993 fosfaattikartoitus, jonka anomaliset alueet seurasivat rantaa. Ne eivät kuitenkaan korreloineet löytöjen kanssa. Kaivauksissa on tullut esiin vain vähän likamaata, ei ollenkaan rakenteita eikä myöskään siemeniä makrofossiilinäytteistä. Vuoteen 1996 mennessä alueella oli kaivettu 380 m². Metallinilmaisimella on tutkittu kaikkiaan 3 ha:n laajuinen alue, jonka löydöistä on tehty löytökartta.

Vaikka metallinilmaisinta käytettiin järjestelmällisesti valikoiduilla alueilla, löydettiin jo aiemminkin tutkituilta alueilta uusia löytöjä. Siihen ovat vaikuttaneet kasvillisuusolosuhteet (puusto, risut, aluskasvillisuus) ja muut häiritsevät tekijät (korkeajännitelinja). Ennen kaivausta alueet käytiin läpi metallinilmaisimella kuten myös kaivettu maa, josta löydettiin - jopa kertaalleen seulotusta maasta - useita löytöjä, merkittävimpinä useita pieniä hopearahan fragmentteja. Metallinilmaisinta käytettiin myös jo kertaalleen kaivetulla alueella, jossa tutkimukset oli 1930-luvulla "saatettu päätökseen". Täältä löydettiin nelisenkymmentä hopearahan fragmenttia. Metalliesinelöytöjen havaitsemisessa metallinilmaisimella on osoittautunut korvaamattomaksi apuvälineeksi, vaikka sekään ei ole sataprosenttinen varma.

Keskustelussa tuli esille metallinilmaisimen ohjaava merkitys kaivauslöytöjen talteenotossa - metallinilmaisimella mahdollistaa tarkemman kaivauksen, jolla on vaikutusta tehtyihin johtopäätöksiin. Metallinilmaisimen esille tuoma löytöjen sporadisuus liittyy Edgrenin mu-

kaan paikan funktioon eli paikalla ollaan oltu useasti, mutta lyhyen aikaa. Tähän esitettiin kritiikkinä se, että vain metalli tulee esille ilmaisimella, eivät muut löydöt, jolloin se myös vaikuttaa funktionaaliseen tulkintaan.

Timo Miettinen esitti metallinilmaisimen käytölle kolme merkittävää etua: 1) tehokkuus 2) tarkkuus 3) esineistöä kaivaustilanteessa uhkaavan tuhoutumisen estäminen.

Metallinilmaisimella löydöt saadaan tehokkaammin talteen. Koska aika on rahaa, on metallinilmaisimen käyttö metallikautisilla kohteilla välttämätöntä. Polttokenttäkalmiston tutkimuksissa metallinilmaisimella saadaan nopeasti selville kokonaistilanne, koska koeojat vievät aikaa ja rahaa. Ihanteellista olisi tehdä koeoja ja käyttää metallinilmaisinta rinnakkain. Tavallisesti metallinilmaisimella todetut löydöt korreloivat muiden löytöjen kanssa, vaikka näin ei aina ole. Kaivettaessa rökkiötä metallinilmaisimen herkkyys ei riitä täytekiveyksen alla olevien esineiden havaitsemiseen. Vasta pikkukivien joukossa metallinilmain saavuttaa etunsa. Metallinilmaisimen lyhyt toimintasäde on kompensoitava sen käytön intensiivisyydellä sekä kartoitus- että kaivaustilanteessa. Esim. Jaalan Pukkisaaren kenttäkalmiston todellinen laajuus paljastui vasta toisen kaivaustutkimuksen yhteydessä.

Metallilasta voi tuhota hauraan metalliesineen. Metallinilmaisinta on käytettävä polttokenttäkaivalmiston kaivauksella jatkuvasti, jotta tuleviin löytöihin voidaan varautua ja ottaa käyttöön hellävaraisempia kaivuuvälineitä. Myös matalassa vedessä metallinilmaisinta voidaan käyttää tehokkaasti. Vedenalaisessa tutkimuksessa käytetään täysin vesitiivistä ilmaisinta (esim. Fischer).

Metallinilmaisimen käytössä on noudatettava määrättyjä eettisiä sääntöjä. Tutkimuksessa metallinilmaisimella ei saa olla tutkimusta ohjaava väline, jonka avulla etsitään vain "hyviä" esineitä tai vain metalliesineitä.

Keskustelussa tuotiin jälleen esiin metallinilmaisimen tutkimusta ohjaava merkitys. Haluttiin myös korostaa, etteivät metalliesineet ja muut löydöt korreloi keskenään. Tämä asia

on testattava satunnaisotannalla. Metallinilmaisimella ei välttämättä nopeuta työtä, koska tarkennettu kaivaus hidastaa etenemistä. Sen sijaan se suojelee kaivaustilanteessa löydettäviä esineitä havaitsemattomuuden aiheuttamalta tuhoutumiselta. Se on oikein käytettynä erittäin tehokas: pienetkin löydöt voidaan havaita, kuten jo Kyrksundetin tapauksessa tuli esille.

Pentti Koivunen esitteli Oulun yliopiston tekemiä tutkimuksia. Metallinilmaisinta on käytetty säännöllisesti historiallisen ajan kaivauksilla vuodesta 1973 lähtien. Esineiden lisäksi metallinilmaisimella reagoi myös maanalaisiin liesiin. Niissä on mahdollisesti tapahtunut jonkinlainen magneettikentän muutos, johon ilmaisimella reagoi.

Oravaistensaaren tutkimuksissa löydettiin jo aiemmin löydettyyn aarteeseen kuuluvia rahojia. Rautaesineiden levinnän perusteella löydettiin Oravaisten talo. Keskiakaiselta kirkonpaikalta Valmarinniementä löydettiin myös rahaaarten rippeet Isonvihan ajalta. Haudoista löydettiin sellaisia esineitä, joita ei todennäköisestikään ilman metallinilmaisinta olisi löydetty. Rovaniemen Oinaalassa etsittiin kalmistoa, mutta sitä ei löytynyt. Aina ei voi onnistua. Luukkaankankaalla löydettiin 1700-luvun saamelaisasuinpaikka, josta löydettiin esineitä metallinilmaisimella. Oletetulta pronssikauden asuinpaikalta Raahen Kettukan kaalta tutkittiin rökkiötä ja yli 20 asunnon pohjaa, mutta tulos oli negatiivinen. Palaneen kiven vallit reagoivat metallinilmaisimeen. Kaikki modernit löydöt, jotka metallinilmaisimella saatiin talteen, poimittiin ylös, jotta ne eivät häiritsisi tutkimusta tulevaisuudessa.

Keskustelussa esitettiin huoli siitä, miten arkeologit voivat palvella yleisöä. Kiinnostako meitä, mistä saamme resurssit löytöjen analysointiin, konservointiin ja löytöpalkkioihin? Metallinilmaisimen käytölle ehdotettiin rajoituksia, mutta toisaalta myös todettiin, ettei voida saavuttaa absolutismia eli kaikkia löytöjä ei voida suojella. Koska meillä on jokamiehen oikeus kävellä toisen maalla (ei kuitenkaan pihapiirissä) ja siten myös etsiä

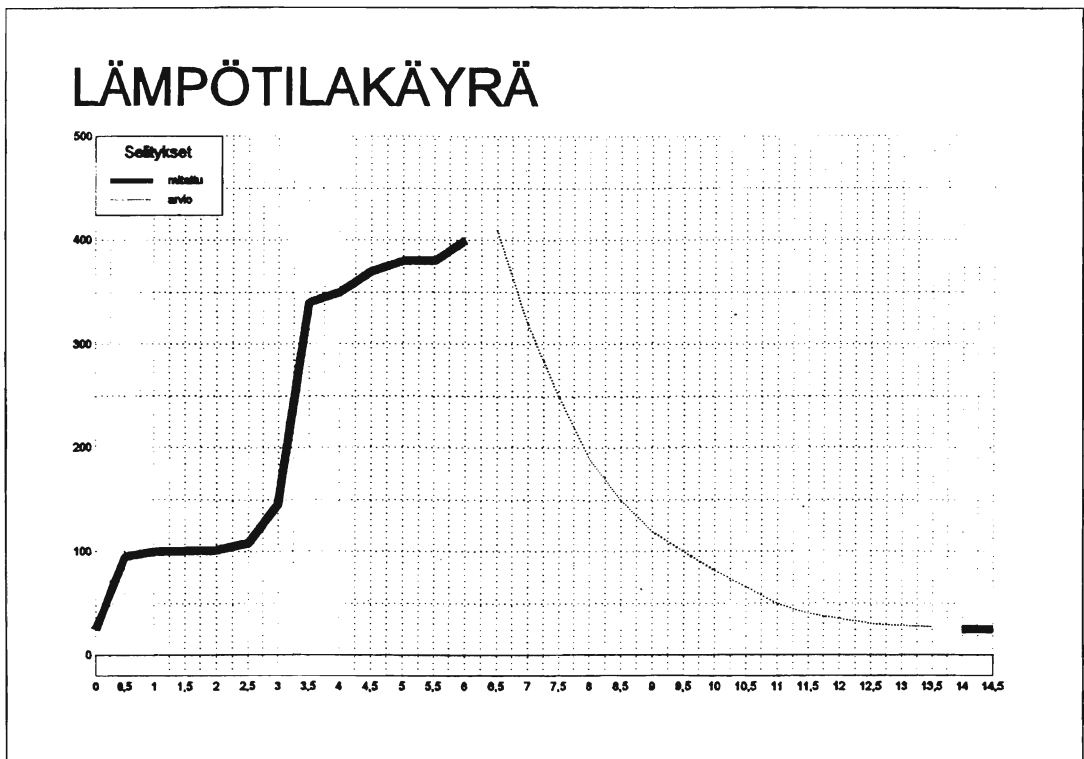
muinisjäännöksiä, on mahdotonta valvoa myöskään metallinilmaisimen käyttöä. Keski-Euroopassa ja Englannissa löytö kuuluu maanomistajalle, jolloin metallinilmaisimen käyttöä valvoo maanomistaja eikä erillisiä rajoituksia tarvita. Toinen kysymys on sitten, mitä maanomistaja tekee. Meidän ei pitäisi ilmoittaa kaikkien löytöjen tarkkoja tietoja, koska esim. Gotlannissa aarteiden on havaittu olevan kaksoisaarteita eli kun on löydetty yksi aarre, voidaan vierestä tai läheltä löytää toinen. Suomen aarteiden ongelma on se, ettemme tiedä

mistä aarteet tarkkaan ottaen on löydetty. Löydettyjen aarteiden löytöpaikoilla on heti aarteensijöitä liikkeellä, kun tieto siitä tulee julkisuuteen. Yhtä lailla tiedetään tuttujen aarteensijöiden olevan koko ajan liikkeellä esim. Yläneen Kappelniityllä tavattiin henkilö, jonka on nähty vierailleen metallinilmaisimen kanssa muillakin muinisjäännöksillä. Valistustyötä pitäisi tehdä enemmän ja myös muinisjäännöksiä pitäisi merkitä enemmän, vaikka sillä on sekä hyvät että huonot puolet.

Korjaus edellisen 1/1997 muinaistutkijan artikkeliin "Koivutervan valmistus ja käyttö"

TAULUKKO 1

0 h-	25°
0,5 h-	95°
1 h-	99,6°
1,5 h-	100,7°
2 h-	101°
2,5 h-	108°
3 h-	146°
3,5 h-	340°
4 h-	350°
4,5 h-	370°
5 h-	380°
5,5 h-	380°
6 h-	400°
14,5 h-	25°

Seminaareja, konferensseja ym.

Helena Ranta

SUOMEN ARKEOLOGINEN SEURA

Kauppa- ja yhdistysrekisteri on viimeinkin vahvistanut Seuran sääntömuutoksen. Tästä lähtien noudatetaan uusia sääntöjä, jonka keskeisimmät muutokset ovat: jäsenhakemukset hyväksyy tästä lähtien hallitus yleiskokouksen sijaan, kevät- ja syyskokouksia ei enää tarvitse järjestää, hallitukseen valitaan varsinaisten jäsenten lisäksi yksi varajäsen (varajäsen valitaan joka vuosi), tilintarkastajat ja heidän varamiensä valitaan vaalikokouksessa tulevaisuudeksi eikä taakse jääväksi vuodeksi.

SEMINAAREJA/KONFERENSSEJA

THE ECOLOGICAL SETTING OF EUROPE: FROM THE PAST TO THE FUTURE

European Science Foundation

Aika: 20.-25.9.1997

Paikka: Castelvecchio Pascoli, Italia

Aihepiiri: The Impact of Humans on the Environment of Europe since the end of the Ice Age

Yhteysosoite: Dr Josip Hendekovic, European Science Foundation, 1 quai Lezay-Marnésia, 67080 Strasbourg Cedex, France. Tel. +33 3 88 76 71 35 Fax +33 3 88 36 69 87 E-mail: euresco@esf.org

NORDISK KONTAKTSEMINARIUM

Aika: 5.-11.10.1997

Paikka: Lammi

Aihepiiri: Förmedling

Yhteysosoite: Donald Lillqvist, Skeppsredaregatan 1 H 67, 00140 Helsingfors.

LINNAVUORI KESKELLÄ KYLÄÄ

TAMPEREEN MUSEOIDEN XXVI MAAKUNNALLISET MUSEOPÄIVÄT

Aika: 29.-30.5.1997

Paikka: Valkeakosken Sääksmäki, Rapolan juurella

Aihepiiri: Rapolaa koskeva tutkimustilanne, sen esihistorialliset ja historiallisen ajan ominaisuudet ja arvot.

Ilmoittautuminen: 5.5. mennessä. p. 03/2196619 tai 2196791, fax. 03/2196619.

Hinta: 200 mk (opiskelijat 150 mk), maksetaan tilille PSP

800016-550165. Maksukuittiin viite 4124.

Maksu kattaa esitelmät, retket, ruoat, kahvit ja illanvieron, mutta ei yöpymistä.

ETSINTÄKUULUTUS!

Yliopiston ja Museoviraston kirjastojen Muinaistutkija-lehtikokoelmassa on puutteita. Onko sinulla joku seuraavista numeroista: 1986: 1-4; 1987: 1-4; 1988: 3-4; 1989: 1, 3; 1990: 1, 2?. Etenkin 1986-87 vuosikertoja kaivataan, sillä ne puuttuvat myös seuran omasta arkistosta. Jos olet valmis lahjoittamaan lehtesi hyvään tarkoitukseen ota yhteyttä Petri Haliseen (09) 191 23577 tai Päivi Kankkuseen (09) 4050 254.

FENNOSCANDIA ARCHAEOLOGICA

HINNASTO

	ovh.	jäsenhinta
FA I	24,-	18,-
FA II	30,-	22,50
FA III	40,-	34,-
FA IV	56,-	42,-
FA V	76,-	57,-
FA VI	68,-	51,-
FA VII	68,-	51,-
FA VIII	68,-	51,-
FA IX	80,-	60,-
FA X	80,-	60,-
FA XI	95,-	60,-
FA XII	100,-	75,-
FA XIII	75,-	55,-

Osat I-XII yhteishintaan edullisesti 475,- (jäsenille 400,-) + postituskulut

Seuran julkaisuja ei ole tarkoitettu myyntivarastoon mätänemään, vaan kulumaan käytössä!
Ei ole hinnoilla pilattu. Osta omasi pois!

Arkeologisen seuran julkaisuja myyvät

Tiedekirja Kirkkokatu 14, 00170 Helsinki (puh: 09-635 117)

Jäsenhankinnat Helsingissä: Päivi Kankkunen, museovirasto, Pl 913, 00101 Helsinki

Turussa: Kristiina Korkeakoski-Väisänen, TY arkeologian osasto,
Henrikinkatu 2, 20014 Turun yliopisto

EDULLINEN JA HYVÄ

Muinaisjäännösten inventointi

Kartoitus

Kaivaus

Makrofossiili- ja fosforianalyysit

Opastaulut

Tietokone-sovellutukset

Hallitsemme perusteellisesti vesistöjen rannansiirtymistutkimukset. Olemme syvällisesti perehtyneet kvartaarigeologiaan. Nämä inventointityössä välttämättömät taidot yhdistettynä vankkaan arkeologiseen kokemukseen takaavat parhaan mahdollisen tuloksen.

kasvinjäänetutkimukset
maaperäanalyysit

uudella edullisella tekniikalla moniväriset, valokuvantarkat, sään kestävät opastaulut

Tietokannat ym. Windows ohjelmointi.
WWW-sivujen laatiminen. Koulutus.

Osoite:	Kotitontuntie 17 F, 02200 Espoo
Puhelin:	09-4208852, 049-303442, fax 09-4208967
Email:	Mikroliitti@DLC.FI

